

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KETSZER EGY HONAPBAN KOLOZSVÁRON
XXIII. ÉVFOLYAM 2012. 10. (600.) SZÁM — MÁJUS 25.

ára 2 lej



Finta Edit grafikája

- Szakolczay Lajossal beszélget Erős Kinga
- Egyed Ákos: Középajtai Benkő József pere 1803-ban
- Király László versei
- Sigmond István: Molekulák 28.
- Bogdán László versei
- A NAGY KILOMETRIK

SZILÁGYI ISTVÁN

600.

Száz *Helikon*-számmal ezelőtt, folyóiratunk ötszázadik megjelenésekor készítettünk legutóbb számvetést, hevenyészett lustrát lapunk „állapotairól”. Most, a hatszázadik megjelenés újra kínálná az alkalmat, hogy megkíséreljük áttekinteni az azóta eltelt idő, az újabb négy esztendő hozadékát. A „külsín” ugyan mit sem változott ezen években, ám a „belbecs” annál inkább: a *Helikon* „bensője” ugyanis többet épült, alakult az utóbbi száz szám során, mint azelőtt tizenöt év alatt. Miközben igyekeztünk megtartani mindazt, ami a *Helikont* szépirodalmi folyóiratként meghatározta, ismertté tette – *A nagy kilometriktől* a kultúrtörténeti esszéig –, fiatal szerkesztőtársaimnak ma külön gondjuk van arra, hogy egyetlen szám se jelenhessen meg a kortárs irodalom és a társművészetek alkotásait elemző kritika vagy tanulmány nélkül. Ami pedig ez utóbbi esztendőben leginkább ráirányította a figyelmet miesnap i gyekezetünkre, az a kétoldalas beszélgetések sorozata. Ezen interjúk száma mára közelíti a százat; könyvbe gyűjtve maholnap kitelne belőlük egy majd' ezeroldalas csevegő-lexikon.

„Köszönjük, megvagyunk” – mondhatnánk ezek után némi lakonikus öniróniával. Ám ha ez a „hangváltás” itt most velünk tartana egy darabon, ilyen kérdésekkel zaklathatnánk egymást s magunk: erény lenne a megmaradás, az hogy létezőnk, megvagyunk? – merthogy érdem nem, az bizonyos. No és hogy állunk a mi elszánt túlélni tudásunkkal? Erre teremttettünk avagy – ítelt valaki bennünket? Netán mi magunkat? Közben arra, hogy talmi-sápadt lett az elmúlt esztendő megannyi Európa-ígérete, igazából azért figyelünk, merthogy továbbra sem közömbös számunkra, hol élünk s miként. Na meg mára – mindenféle hőskorok leáldoztán – valahogy olyképpen kapaszkodunk az elhontalanodott múltunkba is, hogy ki ne rekesztődnének a lehető magyar jövődéből se, ha arról az idő valaha eltakarítaná a ködöt.

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között.
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a *HELIKONT*.

10

Beszélgetés Szakolczay Lajos irodalomtörténésszel „Öleléssel kezdődött az erdélyi honfoglalásom”

– Köztudott, hogy a színház, a képzőművészet, az irodalom, miként erről több kötetben is tanúbizonyságot tett, egyaránt érdekli. Az irodalmon belül pedig rendszeresen foglalkozik a határon túli magyar irodalmakkal. Mi ébresztette fel annak idején érdeklődését a határon túli magyar irodalom iránt?

– A nagy véletlen. Szülővárosomban, Nagykanizsán jártam középiskolába. Őszintén szólva a Kőolajbányászati és Mélyfúróipari Technikum nem volt egy művészképző. Szüleim azért írtattak be ide, mert szegények voltunk, és a technikus oklevél megszerzése akkoriban állással járt. Minthogy az ötvenes években a szomszédban, Jugoszláviában Tito a láncait csörgette – a Moszkvától való elszakadása után ilyen szépen kellett a vezért becézni –, a határ menti város félt, remegett. Nyilván a szülők és az iskola tanárai is féltek, s az ébredező gyerekeknek (mert kicsi koromtól írtam, olvastam, mindig a könyveket bújtam) soha sem mondták, hogy határainkon kívül is élnek magyarok. Szégyen, egy mai fiatal által elképzelhetetlen, hogy Trianonról semmit sem tudtam. És – talán 1957-et írtunk – egyszer csak nyakon öntött a szerencse. A városban sétáltam (vidéken így nevezték a centrumot), s a Szomolányi-sarkon lévő újságosbódé kiskútjában megpillantottam egy fehér borítójú folyóiratot, az *Igaz Szót*. Gy. Szabó Béla Apáczai-piktogramja – mit se tudtam akkor még a grafikusról – hívta föl a figyelmemet a lapra. Kezembe vettem, és csodálkoztam, hiszen ha a Román Szocialista Köztársaság lapja, miért nem románul van nyomtatva. Megvásároltam, s elolvasása után kezdett kinyílni a szemem. Akkor döbbsenem rá, hogy milyen tudatlan vagyok. Ez volt az első lépcső, amelyen fölfelé baktatva – az összes kinti és benti folyóiraton rajta tartva a szemem – elindultam a pálya rögs útján.

– A fentiekből az olvasó számára talán nem elég egyértelmű, ezért megkérdezem, miért is volt annyira rögs ez az út?

– Mert ki gondolta volna, hogy olajipari technikusként valaha is beleszólhatok, már ami az irodalmat illet, a „nagyok” dolgába. S a határon túli magyar kisebbségek élete, irodalma, művészete, hiába hangoztatták a nagy szocialista összefogást, félig-meddig tiltva volt. Nem beszélve a nyugati magyar irodalomról, amelynek alkotói kezdettől fogva kiálltak az 1956-os magyar forradalom igazságai mellett.

– Az első olvasói találkozás után térjünk át a személyes kapcsolatfelvételre. Mikor utazhatott első ízben határon túlra, milyen tapasztalatai és hozadécai lettek ennek az útnak?

– 1967 őszén, pontosabban november 2-án virradóra érkeztem Kolozsvárra, Palocsay Zsiga barátom – akivel akkor már leveleztem – születésnapjára. A felesége, Csilla hívott meg titokban, én voltam a meglepetés. Hajnali kettőkor leszálltam a vonatról, s gondoltam, biztosan vár valaki az állomáson. Nem tévedtem. A család Szilágyi Istvánt bízta meg – gondoltam volna-e akkor, hogy a világ legjobb írója (komolyan beszélek) lesz a kalauzum? –, hogy kíséren el a Sincsei nr. 7-be, Fazakas professzor és veje „tanyájára”. Végig magáztuk egymást. (Neki én ismeretlen voltam, viszont fordítva ez nem állt, mert olvasó ember lévén már akkor mindenkiről „mindent” tudtam.) Pityók, teljesítvén a feladatot, elkísért Palocsayékhoz, „leadott” az asszonynak, aki azt mondta, hogy nyugodtan aludjak – a kapu alatt bemenvén jobbra, a könyves szobában (vendégszobában) volt megvetve az ágy –, reggel majd bejön értem, és bemegyünk Zsigához. Alig tudtam lehajtani a fejemet a meglepetéstől és az



örömtől. Rám ömlött az erdélyiség élménye. Az Erdélyi Szépművés Céh könyvei a zsúfolt polcokon, szemben Nagy Imre- és Páll Lajos-festmény, és rengeteg, szebbnél szebb bokály. Úgy emlékszem, hogy egész éjjel olvastam. Reggel bejött Csilla, pizsamástul karon ragadott, és bevitt a férjéhez. „Na, Zsiga, kit hoztam?” Zsiga bá’ valamely ismeretlen unokatestvére gyanakodott, de amikor megtudta, hogy budapesti levelezőpartnere a jövevény, magához ölelt. Valójában ezzel az öleléssel kezdődött az erdélyi honfoglalásom. Este ezer ember gyűlt össze – a kolozsvári írók java, Kacsó Sándortól Páskándi Gézáig – a családi házban, hogy köszöntse a születésnapot. Páskándi egy Palocsay-paródiával lepte meg az ünnepeltet. A *Him nyuszt a nő nyestnek* című szöveget a 400 oldalas vinilin borítású füzetem őrizte meg. („Sz: agg mén-házba / küldött a Fond / fejtsek --- szót, bolszot, paplikát, / – van mindnek szava – bolsza – / >G, g, < / Szóból élt a Zembel” stb.) Másnap az utcán sétálva találkoztam Páskándival, aki a Cola bárban híres Gellért-paródiáját (*Kinek a jánya vót apád*) véste be füzetembe golyóstollal. November 8-án pedig (olyan sokat időztem volna Kolozsvárt?) – „dokument jeszty” – szellemes kiszólásokkal magyar íróknak üzent. (*Erdélyi ősz* című könyvemben olvasható a szöveg.)

– Látom, örömmel emlékezik az első útra...

– Ez volt az a pillanat, amikor aranykosárba nyúltam. Ettől fogva csupán a szolgálat vezetett. Hírt adni az itt született – tágabban, hiszen Pozsony, Kassa, Szabadka, Újvidék, Ungvár is területem volt, a határon túli – értékekről. Újságokban, folyóiratokban, könyvekben. Életem nagy élménye, hogy a kilencvenéves Kós Károllyal – Erdély és az egyetemes magyar szellem erkölcsével – koc-

Szakolczay Lajos

1941-ben született Nagykanizsán. 1963-tól Budapesten él. Irodalomtörténész, irodalom- és művészetkritikus. Fő kutatási területe a határon túli magyar irodalom és művészet. 1972-től 2005-ig kisebb megszakításokkal a *Kortárs* szerkesztője, rovatvezetője volt. Az irodalom és a színház mellett képzőművészettel és az opera műfajával is intenzíven foglalkozik. Kitüntetései: József Attila-díj, Kölcsey-díj, Petőfi Sándor Sajtószabadság-díj, Hídverő-díj, Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje. Több antológia szerkesztője. Kötetei: *Dunának, Oltanak* (1984), *Páter Bulányi* (1989), *Ötágú síp* (1989), *Kötél homokból* (1994), *A csavargó esztétikája* (1996), *Korfurdaló* (1999), *Kikötő* (2006), *Erdélyi ősz* (2006), *Nekünk ilyen sors adatott* (Csoóri Sándorral, 2006), *Ameddig temetetlen holtak lesznek* (Nagy Gáspárral, 2008), *Párbeszéd és perbeszéd* (2010), *Sorsszerűség, álom, etika* (2012).

cinthattam. Később nagyon is bejáratos lettem házába. Építeni, cselekedni kell, ez a megmaradás záloga. Többször megfordultam Szabó T. Attila, Fülöp Antal Andor és Balázs Péter baráti összejövetelein, vállon vihettém többedmagammal Szilágyi Domokos koporsóját, főt hajthattam (alapos, tanulmány értékű kritikákkal) a mindmáig legnagyobb rendező, Harag György és az erdélyi magyar színjátszás előtt. Láng Gusztó, Szócs Pista, Kántor Lajos, Kányádi Sándor, Bálint Tibor, Lászlóffy Ali, Király Laci, Szervátiuszék, Héjja Sunci, Sütő András, Gálfalvi Gyuri, Székely János, Markó Béla, Majtényi Erik, Farkas Árpád, Bogdán László, Plugor Sándor ajtaja – még lexikonnyi nevet sorolhatnék – mindig nyitva volt előttem. (Lakásuk nem egyszer szállodám volt.)

– *Úgy tudom, hogy a számos találkozás és levél közül egyre, Kós Károly levelezőlapjára különösen szép emlékként tekint vissza...*

– Egyszer annyira el voltam foglalva a kolozsvári ügyekkel – minden látogatásomkor ezer emberrel találkoztam –, hogy nem kopogtattam be a szent öreghez. Amikor megtudta hűtlenségemet, azonnal kártyát röpitett Budapestre. „Hallom, itt jártál, és elkerülted a háza-mat. Máskor ne tedd!”

– *A fentebb említett szerzők névsora akár büszkévé is tehetné...*

– Büszkévé? Semmiképpen, hiszen az itt említettek kivül sokan nem kapták meg az életműveiket megillető figyelmet, értékelést. Az irodalomtörténészek, művészettörténészek, ilyen-olyan kritikusok az évtizedek alatt többször *belealudtak* a szakmájukba. Mert csupán az ilyesféle álmoosságnak köszönhető – hanyagságnak, rosszul tájékozottságnak is nevezhetném –, hogy Bajor Andorról, a nagy Karinthy utáni, csak hozzá mérhető filozófus-gondolkodóról azt se tudják, hogy „eszik-e vagy isszák”, Panek Zoltán életműve is belefutott a közönybe, Nagy Albert, a kitűnő festő és Kós András, az elemi erejű szobrász az égi mezőkről kesernyés humorral szemléli a kánonalkotók és díjosztók sületlenségeit.

– *A középiskola elvégzése után önt „beszippantotta” az irodalom, annak ellenére, hogy nem vették fel egyetemre. Bánja akkori – ki tudja, hogy esett – „kivetettségét”?*

– Nem bánom, ilyen hosszú idő után is csak derülök rajta. Az érettségi után éjjel-nappali olvasással tudatosan készültem a szakmára. Akárhon dolgoztam – a köölaj és földgáz közelében Babócsán vagy a Csepel Vas- és Fémművek Központi tervezőirodájában (rajzolóként-szerkesztőként a központi fűtés, víz, csatorna szakosztályon) –, a könyv volt a mindenem. Délután vagy este le-

tettem a „lantot” – meg kellett élni valamiből –, s az éjszaka az írásé, a könyveké volt. A frissen érettségizettekhez viszonyítva már elég vén voltam, huszonhat éves, amikor jelentkeztem az Eötvös Loránd Tudományegyetem magyar-népművelés szakára. Akkoriban, négy tétből összeállón, 20 pont volt a maximálisan elérhető felvételi eredmény. Én, sajna, csupán 18-at (két ötös, két négyes) tudtam összegyűjteni. Az egyik négyest, ki tudja, miért, valamely Sánta Ferenc-novella elemzésére kaptam, a másikat egy beszélgetésre. Ez utóbbi – jöllehet nem bírok fanyar mosoly nélkül emlékezni bukásomra – volt a fájdalommasabb. Az érdeklődő – felvételiztető – tanár előtt eléggé lehúztam az *Élet és Irodalomban* épp akkor zajló munka-vitát. S amikor kérdésére – „milyen folyóiratokat szokott olvasni?” – rávágtam, hogy mindet, elmosolyodott, és szemem közé nézve elég durván rám ordított: „mondjon kettőt!” Én, szerényen, mert még nem ettem a szakma kenyerét, a hazai orgánumok mellett felsoroltam az összes kinti „leleményt” – a marosvásárhelyi *Igaz Szótól* az újvidéki *Hidig*, a párizsi *Magyar Műhelytől* a pozsonyi *Irodalmi Szemléig*. A tanár úrnak láthatóan tetszett a tájékozottságom, olyannyira, hogy öt pont helyett négygyel jutalmazta a feleletemet. Csak magamnak köszönhetem a kútba esést, hiszen már akkor is – eléggé elítélhető módon – azt mondtam, amit gondoltam, és nem azt, amit (sok volt az „igénylő”: egyetem, párt, társadalom, szakszervezet) vártak.

– *A „foxi-maxit”, a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem esztétika szakát ezért, vagyis sértődöttségéből választotta?*

– A tudás iránti éhségemből. Sem párttag, sem munkásör, sem besúgó – pedig nagyon kapacitáltak rá – nem voltam, viszont az „egyetemi urak” közül kitagadott szerencsétlen flótás, az igen. Azért is jó, hogy rávilágított „eltévelyedésre”, mert a budapesti *Heti Válasz* minap azokat a „híreseket” ültette a szégyenpadra, akik úgy értek el valamit a tudományos és művészeti életben – föltételezésük szerint a hátszelet nyilván a ma annyira megvetett iskola adta –, hogy legmagasabb végzettségüket (végzettség-e a mai szégyen?) az inkriminált iskola papírja jelentette. Esztétikából – a közgazdaságtan és a munkásmozgalm története elől leléptem – ugyanazt tanították, mint az egyetemen. A közös tanárok – egyikük, a Szerb Antal-monográfia írója, Poszler György – miért is mondtak volna mást. Persze az a vagabundság megvolt bennem, hogy amikor Poszler (akkor még nem tudtam, hogy a professzor kolozsvári illetőségű) a *tér, idő, fönt, lent, kint, bent* stb. koordinátái felől tudakolódzott, ha tehettem, az általánosságok, axiómák helyett mindig valamelyik kisebbségi író (elég sok név és idézet bolyong a fejemben) művének részletével válaszoltam.

– *Szép kis történet...*

– Ha nem a tudás (bocsánat a szerénységet!), a szorgalom, a munkabírás, az eltökéltség, a makulátlanság lett volna a „védőbástyám”, hanem a „foxi-maxi”, nem rúgtak volna ki szinte mindenhol (Állami Gorkij Könyvtár, *Kortárs*, *Új Írás* stb.). Kirúgtak – volt, hogy politikai okokból (lásd a *Kikötő* című könyvem írását: *Szellemi haza – Magyar, nem testvér!*), de néha vissza is vettek. Milyen előny az az „ideológiai” védettség, ha a több mint negyven évvel ezelőtti, Dsida műfordításairól készült írásom – ezer ehhez hasonló példát tudnék fölhozni – nem tudott a maga igazságainak érvényt szerezni. (Csak később tudtam meg, az elkötelezett marxisták a *Nagyvilág* szerkesztőségében az „angyalos” szerzővel együtt szidták, mint a bokrot – a szöveget végül is a szabadkai *Üzenet* közölte) Ha valódi „foxi-maxis” voltam is, a másik „elkötelezett” (vagyis a „foxi-maxisnál” hívőbb, mert az Államvédelmi Hatóság kenyerét is evő – a keresetét gumibottal is dúsító – marxista) miért emelte ki a *Megtartó varázslat* című, a *Szépség koldusa* lírikusát hetvenötödik születésnapján ünneplő antológia alcíméből (*Magyar költők versei József Attiláról*) a magyart? Hogy a szomszéd országok meg ne sértődjenek. De ez által az olvasó is becsapott, hiszen József Attila költészetének más nációjú lírikusok is adóztak. Foxistul, marxistul, tehetségestül és tehetségtelenül így kerek a világ.

– *Az irodalomtól indultunk el, de essen szó arról is, hogy miként került érdeklődési körébe a színház, a zene és a képzőművészet?*

– Úgy – a sportot ki ne hagyja, most írtam két folyóiratnak is a londoni olimpia magyar esélyeiről beharangozó esszét –, hogy az ember a világot mindig *egyben* akarja látni. A jelen írója – így volt ez mindig – nem ugyanazt a korvalóságot éli-e, mint képzőművész, színész, zenész? Ugyanazt a korvalóságot éli, ugyanazt az élményt – csak más műfaji sajátosságok révén – jeleníti meg. Nincs nagyobb öröm, mint ha az ember észleli, hogy a *szakrális körbe* nemcsak a Pilinszky-líra tartozik bele, de Hager Ritta megejtő textilválósága is, vagy – még távolabbról a példát – Vidnyánszky Attila operarendezésének (*Jenufa*) záró képe, mikor is a halászok által megtalált holt csecsemő adja a jégből épített kereszt gerincét. Félig-meddig – bár végtelen öröm az élvezet-élvezkedés alapja – dühből és „ki-vagyiságból” lettem a színház és a képzőművészet szerelmese. Mikor azt tapasztaltam, hogy egy-egy kritikus lezserül fogott hozzá valamely művészi produkció értékeléséhez, meg akartam mutatni, hogy *másképp* is lehet.

ERŐS KINGA

EGYED ÁKOS

Középajtai Benkő József pere 1803-ban

Középajtai Benkő Józsefnek, a történettudós papnak jelentős irodalma van, de a levéltárak még mindig rejtgethetnek meglepetéseket hányatott életéről. Miklósvárszék levéltárát kutatva bukkantam rá egy 1803. évi, ellene folytatott per irataira, amely szerint a bíró életfogytiglani börtönbüntetés kiszabását kérte különböző vallásúak összeesküése miatt. Előjáróban szeretném előrebocsátani, hogy Benkő Józsefet a 18. század legnagyobb magyar történetírói közt tartja számon napjainkban is a historiográfia, aki a felvilágosodás erdélyi úttörői közé tartozott, s az államtörténeti iskola erdélyi megalapítója volt.

Benkő József az erdővidéki Barcocon született 1740-ben. Elemi iskoláit Nagybaconban végezte, ezután a székelyudvarhelyi és a nagyenyedi református kollégiumban tanult, majd 1767-ben papi állást vállalt Középajtán, ahol apját váltotta fel, sőt már nagyapja is itt volt lelkész. Benkőnek nem volt lehetősége nyugati egyetemet járni, hogy ott megfelelő szakmai műveltséggel vértessze fel magát. Így a kiváló tehetségű fiatal pap, aki hatalmas akaraterővel is rendelkezett, kénytelen volt egy székely kisfaluban domiductusként pótolni az elmaradt egyetemi tudományokat, de néhány éven belül olyan eredményeket tudott felmutatni, hogy kortársai polihisztornak ismerték el, különösen a történetkutatásban és növénytanban felvonultatott kutatásaiért. Egymásután írta könyveit, köztük megemlíti a Bécsben 1778-ban kiadott *Transsilvaniát*, amely most is alapmunkának számít a 18. századi Erdély történetét illetően. Az egységesnek elképzelt munka második kötete a szerző életében nem jelent meg, csak 1999-ben Szabó György fordításában, kiváló bevezető tanulmányával, jegyzeteivel *Transsilvania specialis* címen. Viszont másolatban már korábban számos példányban terjesztették. Minderről bőseges információt talál az érdeklődő gróf Mikó Imre *Benkő József élete és munkái* (Pest, 1867) című munkájában.

Megemlíti még a *Filius Posthumus* kéziratát, amelyet másolatban terjesztettek, míg végre 2004-ben kiadták. Egy sok elismerést és vitát kiváltott könyve *Milkovia* címen Bécsben jelent meg 1781-ben. Az erdélyi barlangokról szóló munkájáért a haarlemi holland Tudós Társaság tagjává választotta. És szólhatnak sok újat hozó, számos botanikai munkájáról is, amelyek Linné rendszerének

szellemében készültek. Foglalkozott nyelvészettel, s a székely nyelvjárásokról is érdemleges észrevételei voltak.

Az elszigeteltségében is ilyen eredményesen dolgozó tudós papra felfigyeltek Erdélyben is, és ennek következtében meghívást kapott a székelyudvarhelyi Református Kollégiumba (1787), ahonnan azonban különböző intrikák és irigykedések miatt egy év után távoznia kellett, amihez saját emberi gyengeségei is hozzájárultak. Székelyudvarhelyről 1789-ben visszatért Középajtára, de ott a következő három évet nem papként, hanem gazdálkodóként töltötte népes családjával együtt.

Már udvarhelyi kudarcához sem kis mértékben járult hozzá a túlzott alkoholfogyasztás, ami természetesen összeférhetetlen volt mind a tanári, mind a papi hivatásával. Bár ezt a szenvedélyét ezután sem tudta levetközni, néhány év után mégis meghívást kapott, hogy foglalja el a megüresedett lelkészi állást a Középajtával szomszédos Köpecen. Azonban ez a vállalkozása még nagyobb kudarcra végződött: öt évi szolgálat után, az egyházközség kérésére, az aranyosszéki Felvincen 1801-ben tartott zsinat eltiltotta a papi tevékenységtől, ezért kénytelen volt visszaköltözni Középajtára, ahol leélte további életét.

A papi tevékenységtől nemcsak a mértéktelen alkoholfogyasztás miatt tiltották el Benkő Józsefet, hanem azért is, mert több éven át különböző vallásfelekezetűeket összeadott, megesketett, holott ezt mind az egyházak, mind a világi törvények tiltották. S mert a pap – aki egyházi főjegyző, majd esperes is volt egy időben – az egyházi figyelmeztetéseket semmibe vette, a Gubernium elrendelte, hogy ügyét vigyék polgári törvényszék elé. Erre az adott közvetlen okot, hogy Benkő József határőri státusban lévő férfit is megesketett, ezért a katonai hatósággal is összetűzésbe került.

Az ellene hozott büntetésekkel eddig is foglalkozott az irodalom, különösen gróf Mikó Imre, ezért csak röviden szólunk róla. Egy korábbi perre 1803. február 7-én került sor a miklósvárszéki törvényszéken, amikor a törvényszék kétévi, Szamosújváron letöltendő fogságra ítélte Benkőt, de a börtönbüntetést a Királyi Tábla pénzbüntetésre változtatta. A vádlott pedig megfogadta, hogy nem követ el újabb törvényteleniséget.

Csak hogy a brassói városi tanács rövidesen azt jelentette, hogy egy római

katolikus férfit és egy lutheránus nőt összeesküetett, mire a Főkörmányszék elrendelte Miklósvárszéknek, hogy az elkövetőt azonnal vesse közkereset alá. Ez meg is történt Miklósvárszék törvényszékének 1803. szeptember 15-i ülésén. Azonban az ítéletet nem tették közzé, s a vonatkozó iratanyag is ismeretlen maradt a Benkő József életével foglalkozó történetkutatók előtt. Közbevetve jegyezzük meg, hogy az 1812-ben lefolytatott újabb per iratai nagyrészt megismétlik az 1803-as perben elhangzottakat, amit gróf Mikó fel is dolgozott, de ez mégsem ugyanaz a történet volt, mint a korábbi.

Ezért úgy vélem, hogy ennek részletes ismertetése hozzájárul a kérdés, s főleg pedig a tudós erdővidéki pap gondolkodásának pontosabb és talán elmélyültebb megismeréséhez.

Az 1803. szeptember 15-én tartott per Thury Sándor alkirálybíró elnökletével zajlott le, s a vádat a törvényszék ügyvédje, Forró Zsigmond sorolta fel, aztán Benkőnek nyílt lehetősége, hogy elmondja önvédelmi beszédét, amelyet teljes terjedelmében jegyzőkönyvbe vettek.

Az előterjesztés három pontban összegezte a vádat.

Az A pont alatt először is megjegyzi, hogy az alperest különféle törvénytelen cselekedetei miatt a Református Consistórium sok rendben megintette, de ő az intelmeket nem fogadta meg. Sőt, nagyon sok esetben törvénytelenül, minden valláson levőket egybe esketett, mely „ártalmas gonoszságainak folytában” újabban megesketett egy brassói római katolikus férfit egy lutheránus nővel.

A B pontban emlékeztetik a beidéztet arra, hogy a Református Consistórium a papság gyakorlásától tökéletesen megfosztotta s a Gubernium fiscalis actio alá rendelte.

A C pontban a vonatkozó iratok szerint, több gonosz esketéseivel az intelmeket „megvetette”, s hogy több efféle „gonosz cselekedetet ne követhessen el a Szamos Újvári fogházban örökösön bészárattassék”, s a fiscalis büntetésnek is tegyen eleget.

A vádlott Benkő József önvédelmi beszédében hat pontban fogalmazta meg a maga érveit.

1. Azt állítja a gondosan készült vád, hogy őt az Erdélyi Főigazgató Tanács, valamint az Erdélyi Református Consistórium sok esetben megintette a törvénytelen esketése miatt, de ez a „feltétel ellenem soha még nem bizonyították”. Csupán egyszer kapott ilyent, de akkor sem közvetle-

nül, hanem a Superintendentia által. „Lehetetlen azért igen igen megilletődött Lélekkel nem hallanom s érzemem, amiket hallani kéntelenítettem, mind az által amit kimondani bátorodom meg illetődésnek, nem pedig vakmerőségnek szava”. Azért ami a dolog valóságát illeti:

1. Balgatag vakmerőség volna, ha tagadná, hogy hét esztendő alatt törvénytelenül nem esketett volna meg „egy s másféle házassuló személyeket”. Meg kell vallania, nem tudja ehhez az indító okot honnan vette: Isten tudja, honnan „sugallatott belém”, de azt tudja, hogy azokat, akik egymásba szeretnek s „öszve házassodni tűzön vízen igyekeznek”, de tiltják a szülők, rokonok vagy mások, ritkán történik, hogy az ilyenek „a Sátánnak kárhozatos köreibe” ne essenek, paráznaság bűnébe vagy gyilkosságba. Ugyanis ki nem látta és ki nem tudja annak lelkeket szomorító példáit, hogy az „ilyenek többnyire ezért fertelmes életre vetemednek s ezt annál inkább követik, mentől inkább tiltatnak egymástól”. Az ilyenek között kettős gyilkosságot is elkövetnek, nem idegent ölnek meg, hanem magukat vagy magzatjukat. Nem kevesen vannak olyanok, akik világra hozzák magzatjukat, de megölik, „mások vízbe ugranak születendő magzatjaikkal”, vagy „éti” eszközökkel vetnek véget azok életének. Ismét mások idegenbe vándorolnak. De – fűzi hozzá – annyi veszedelem fenyegeti azokat, akik tiltás ellenére házassodni akarnak, hogy lehetetlen azokat mind előszámlálni.

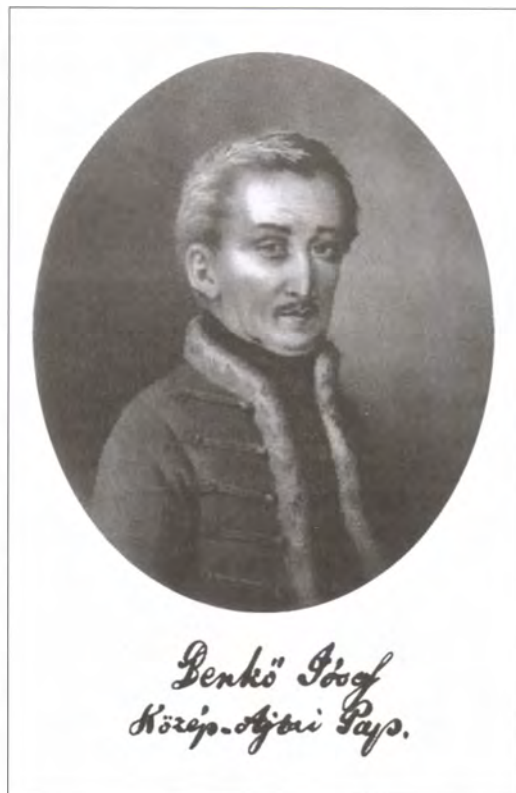
2. Ilyen „boldogtalan esetekben sírnak, ordítanak a tilalmas szülők és véreik, de már késő, ilyenkor, bezzeg fájhat azoknak a Papoknak is Lelkek, kik az el-veszteket az egybe esketéssel megtarthatták volna.” Elégtételt érez viszont azért, hogy bizonyos szülők és papok, akik nem akarták némely ifjakkal összekezelését, minek utána látták a jó kimenetelt, „az én szolgálatomat előbbi zúgolódások helyett köszönettel hálálták”.

3. Nem mind ő eskette meg azokat, akiket az ő számlájára írnak, mert „némelyeket háromszéki magyar és ugyan háromszéki s Fejér megyei oláh prédikátorok eskették egybe”.

4. Vannak olyanok, akik vallási különbségek miatt nem kelhetnek egybe, s ezért „vallásukat megváltoztatták”, s mivel ezt nem meggyőződésből teszik, sokaknak holtig tartó gyötrelmet s depressziót okoz. „Tanácsosabbnak véltem azért az ily veszedelmet is el távoztatni, mikor ez a törvények tűrhető bántódásának hijával eshetett”. Vérségi rokonokat nem esketett, erre igen vigyázott.

5. Rosszul esett neki, amikor „omnium Religium Profanatornak”

nevezték.” Ennek éppen az ellenkezője az. Ő soha egyetlen vallást sem vetett meg, viszont tisztelte a „nemes hazabéli 3 recepta és több tolerált nemzeteket, mind pedig a 4 recepta vallásokat.” Itt szolt a történeti munkáiról és a papi szolgálatairól, mind azt bizonygatva, hogy mennyire tisztelte a különböző vallásokat. „Hivatalbéli tselekedeteimet ami illeti, prédikátor lévén, sok esztendő alatt eclésiambéli szolgálatomon kívül mind Erdővidéken, mind Háromszéken sok nevezetes nemes házagnál tettem hallotti predikációkat, de nem félek, hogy



csak egy lélek is találtassék, hogy valaha töltem csak egy szócskát is hallott volna akármellyik vallás ellen”. Felhossa azt is, hogy jegyző és esperes korában sok esetben kellett kemény ítéletek meghozatalában részt vennie, de „gyarló személyek” eskettetésével „megszenteltetésüket és csendesítésüket munkálkodtam”, nem háborította meg a „Hazát”. Pénzt keveset kapott az esketésekért, már csak azért is, mert szegény emberek fordultak hozzá.

De a fentiek ellenére kijelenti: meg kell vallania, hogy előadott érvei nem elégségesek a mentségére, mert a törvényt „által hágtam”. A törvény „büntetést kiált ellenem”, de mégis lehetetlen, hogy az ítélet oly szörnyű legyen hogy: „Articularis Poenat és a Szamos Ujvári fogházba való örökös bészárattatást” szabjon ki rá.

Az első nem vonatkozhat rá, s egyébként is az általa tett vétségek, a „nem egészen törvényes” házasságok inkább dicsőítik, mint kisebbítik a Jehova Istent. Az articularis büntetést azért sem tudná teljesíteni, mivel kevés javai a három „császári fegyvert

viselő” fiaira, s részben a négy lányára szállottak, „és ők adnak nekem élelemre tsak amit lehet, és akarnak”.

A szamosújvári örökös fogsággal nem lehet őt büntetni. Oda „ama szeles és, vérengző Erdélyi Fejedeleme Báthori Sigmond azokat a nagy Urakat rekesztette kiiktól a fejedelemséget féjtette, és hazaárulónak ítélték”. És a mostani sem egyebeknek, hanem a hazaárulóknak, erőszakos gyilkosoknak és országos tolvajoknak a fegyháza. „Nem illem oda Én, aki nemes Hazánknak, nem ártottam annyit, amennyit használtam közhaszonra sok fáradtsággal készült munkáimmal inkább, mint sok nagy fényű Hazafiak.” Kész megfogadni, hogy többé a legkisebb törvényteleniséget sem fogja elkövetni, s igyekszik munkácskaival is a Hazának szolgálni.

A törvényszék nem hozott ítéletet. A jegyzőkönyv szűkszavúan csak annyit jegyzett fel, hogy a Fiskus kérésére Miklósvárszék kész asszeszorait kirendelni, hogy a pénzbüntetés dolga „megvilágosodjék, és bizonyíttassék”. Kétségtelennek tűnik, hogy a nagyon kemény ítélet kimondásának az volt a tulajdonképpeni célja, hogy a tudós papot a további törvényteleniségek elkövetésétől elriasszák.

Azonban Benkő József nem tartotta be a fogadalmait, s újabb személyeket esketett meg, s emiatt többször került ügye a felsőbb fórumok s törvényszékek elé, amelyek közül az 1812-es ítélet majdnem ugyanazokat a büntetéseket helyezte kilátásba, mint az 1803. szeptember 15-i törvényszék.

A közzvaldó szerint Benkő megfeledezett a jó rendről, s ha szabadon maradna, lehetősége volna tovább folytatni törvénytelen cselekedeteit, mert megtéréséhez semmi remény nem fűzhető. Ezért javasolja, hogy örökös rabságra ítéljék, hogy ott alkalma legyen a jó cselekedetre, s ne mutathasson szabadon „botrántoztató példákat”. Az ítélet, a rabság mellett, heti két napra kenyéren és vízen való börtönt is kiszabott rá.

Benkő is az 1803-as önvédelmi beszédében mondottakat szedte össze és terjesztette elő az 1812. május 5-én beadott írásában, megfogadva, hogy „soha többet senkit nem esket össze, ha azt meg nem állja, legkeményebb büntetésre ítéli magát”. Hivatkozott öregségére, betegségére is. Ennek ellenére az 1812. szeptember 25-én hozott ítélet holtig tartó fegyházat szabott ki rá. Az ítéletet 1813. február 28-án felterjesztették a Guberniumhoz. Azonban a büntetés életbe léptetése ezúttal is elmaradt, mert egyházi felletesei igyekeztek késleltetni annak megkezdését, amit egyébként is rövidesen tárgytalanná tett az 1814. december 29-én bekövetkezett halála.

KIRÁLY LÁSZLÓ

A fontos idő

A kiszáradt folyómederben
legjobb lesz hajókra emlékezni

Süketségben zenebonára

Készülni kell: legyen erőnk
mikor az ezredesek sorra visszatérnek
bocsánatunkért esedezni

Véznán nyamvadtan közelednek
Nekünk meg folyton megesik a szívünk

Hullni fog a hó lefogadom
s hajlamosak leszünk a felejtésre
zenélő poharak
békítő pálinkák között

Ahogy elnézem magamat
a végén virágot vinnék a sírjukra
S kerülne egy kis muzsika is

Mit is mondtak
Mit is ordítottak
Hogyan nevezték a szerszámokat
melyekkel hadonásztak az orrom előtt

Milyen szavakkal részletezték
mit tesznek majd a kedvesemmel

Én itt vagyok és mindig itt találtok
Kedvemre való gondolatokkal élek

A kivirágzó folyómederben
hol lobogós hajókra emlékezem

Régi módi

Akkoriban nem voltak még
fölfújható költők.

Vért izzadva patkolták
szárnyas lovaik a
legmegátalkodottabb dilettánsok is.

Törekvés!
Becsület!

Műhelyekben markos legények
kalapálták az izzó ritmikát –
mint én most e remek képzavart.

Olvasójára visszanezett a vers,
bűvölte csöppet, mint ifjú szerelem,
ki ruhát tisztál a patakban, ugye.

A hídkarfáról láblógatva,
gond nélkül szálltunk Afrikába.
/B. J. például vissza se jött./

No és, merre? a csupacsont lovak...
Gerincük véresre marta zsenge ülepünk.
Volt mit, van mit titkolni, ha kell.
És menten hír kélt, ha legénymód forgattuk
tüzes-szeplős, heves Kisborcsánkat
Vásárhelyt, a tornakert színpadán...

Bizony-bizony.
Röpültek a piros pántlikák.

Hiányoznak a derűs reggelek.

Megszoktuk azóta: győztes góljaink előtt
– ha nincs, és sosincs, reá engedély –
rend és szabály szerint
szétrobbannak a labdák.

Kialszik a fény a csarnokokban.

S amint látom, tűnőben a
méltóságos gőzmozdonyok is...

De akkoriban nem voltak még
felfújható házak,
ágyak,
országok,
hegyek.

Fölfújható nők sem voltak.
Akkor még.
Sehol.

Tartalom jegyzék

Bene veneritis Domini.
A föltett kérdést megértettem.
Velőt rázó találkozások.
Nevezze meg a segédeit!
Velejéig romlott disznó.
A jó besúgó – hazafi.
Könnyű lett volna eltévedni, bánom.
Büdösség jön be az ablakomon.
Ide figyelj, te gyurgyalag!
Jajgatólagos beleegyezés.
Kis lélekszámú nagy nép fia.
Vénülsz – beszélj tómondatokban!
A költő sóhaja: „A 4-es hazám...”
Így bünteted te a büntetőket.
Gyötrőnek bére gyötretés /legyen!//



Kós Károly: A küküllővári Haller-kastély

KARÁCSONYI ZSOLT

Sárkány a Krím felett

*A Krimből egyenes úton jutsz a mennybe.
A Krimből minden út pokolra visz.
A Krím az elfelejtett szárnyshugóság a bomló
világ felett, mely önmagához hasonló
nem akar lenni, és nem is lehet.*

*Mert Kherszonészosz kapuján, ha beléptél,
nem csak a hősök tört arcúait látod,
de Médeát is, ahogy a zord szerelmi kín
örületében tépi szét
a felragyogó, testvéri világot.*

*A sárkány elpusztult,
de az igazi sárkány az örök Krím felett lebeg.
Ha támadást vezényelsz: benned él már,
ha nem szólalsz meg: ismét elfelejt.*

A tenger visszafordul

*A tenger visszafordul, kiszárad.
Dermedt hullámaik hegyeknek hívjuk,
a gerinceken járva
szirének hangját halljuk, mélyvízi csigák
hajdani házaik rugdossuk a tetőkön.
Mi, bátor hadfiak, szorongó menekültek,
mert nem tehetünk mást: vitorlát bontunk
és hajózunk, hajózunk egyre messzebb,
a láthatatlan, örök tengeren,
amiről csak ritkán beszélünk,
nem is beszélünk igazán.*

PAPP ATTILA ZSOLT

Kagylóban a tenger

„látod-e, ilyen fafejű apád van”
(LLL)

*A kagylóban, mit füledhez szorítasz,
messzi távolból a tenger ad jelet:
onnan vetődött régen a partra
– hát benne én is egyszer hal leszek,
hogy mindig kész legyek az érkezésre,
ha úgy döntesz valaha, visszatérnél,
és nem tévedsz át idegen vizekre,
mert többre vágysz a csendes, tiszta térnél.*

*A tiszta tér: én megnyugodnék benne
és lennék ott a néma ismeretlen,
ki elvegyül és pislog lent a mélyben,
mert így lehet talán csak hűlt helyedben,
és nem érti még mindig, hogy kerültél
a belső tengerekből ki a partra,
és mit hagytál magad mögött egészen;
bár hasztalanul gondolkodna rajta.*

*Csak annyi biztos: kagylóban a tenger
s egy lány, aki a kagylót tartja majd,
de nem dől be az érzelmes meséknek,
ha meghallja a távoli morajt,
mely azt jelzi: az elcsereült időben
a minden tengeren túli hazát
egyre fogyó reménnyel kutatják
a vigasztalan, hallá vált apák.*

SIGMOND ISTVÁN

Molekulák 28.

Maga csak egy ember

Nem tudom, ki vagyok. Sosem volt senkim. Anyja se? Anyám se. Akkor maga nem létezik. Maga csak egy gondolat. Ez hülyeség, egy gondolat nem tud szorozni. Miért, maga tud? Mit gondol, csökkent vagyok? Akkor mennyi ötször öt? Hát, ez egy kicsit nehéz, tudja?! Akkor maga mégiscsak egy gondolat. S akkor én önmagammal beszélgetek. Ez a vég, tudja?! Ez a vég. Na, figyeljen! A gondolat lehet tetves? Nem. Na, látja, én tetves vagyok. Akkor maga a különleges gondolatok egyike. Létezik házsártos gondolat, paprikáscsirke gondolat, tetves gondolat és még rengeteg. Maga a tetves. Na, figyeljen! Huszonöt. Micsoda? Az ötször öt. Hogy találta ki? Összeadni könnyebb. Akkor maga mégis létezik? Létezem, csak nincs anyám. Ennyi. Jól van, akkor nézzen a szemembe. A szememben mindenkit megőriztem. Ott van a testük is, a lelkük is. Van, akit egyben őriztem meg, egyeseknek a testét külön lehet látni a lelkétől, másoknak csak a sírhantja maradt a szememben. Látja a gyermekemet? Persze. Milyen? Gyönyörű. Kimondottan gyönyörű. Milyen, azt kérdeztem. Nem érdekel, hogy maga gyönyörűnek tartja vagy sem. Engem a lelke érdekel, a lelkébe nézzen! Hát, először is csodálatos fekete hajzuhatag öleli körül mosolygós arcocskáját. Szinte menygyei... Állj! Maga keveset fog élni. Miért élnék keveset? Isten mindent megadott nekem, amit kértem tőle, jó meleg kanálist, pokrócot, bögrét, és nézhetem a maga szemében ezt az édes kis gyermeket. Csakhogy hazudik, azért fog meghalni. Nem kell találgatnia, én fogom megölni. A gyermekem szőke volt. Hullámos szőke haja leomlott a derekáig, és sosem mosolygott. Nem tudott mosolyogni. Mert itt született a kanálisban, a félsötétben. Néha mondtam neki, hogy mosolyogjon, de túl kicsi volt, nem értette, hogy mit kell tennie. És hogy miért, érti ezt?! Maga egy mosolygós gyermekarcot nem láthatott a szememben. Ha maga hazudik, akkor tolvaj is, gyilkos is, parázna is, hitetlen is, egyszerűen maga nem érdemli meg sem a pokrócot, sem a bögrét, sem a meleg kanálist. Maga csak egy ember. Hányok, tudja, hányok! Bocsásson meg, hazudtam, igen, senkit sem láttam a szemében, ne haragudjék, de senki sincs a maga szemében, de jóváteszem, engedje meg, hogy jóváte-

gyem. Jól van, Isten is megbocsát mindenkinek, én is megtehetem. S a jóvátétel? Elárulom magának a titkomat, soha senkinek nem mondtam el, magának most vallomást teszek. Nekem volt anyám. Biztosan volt anyám. Engem egy anya szült, tudja, egy anya. És milyen volt? Nem tudom, nem emlékszem. Egyszer, régen, nagyon régen, pokrócom sem volt, bögrém sem, és kevesebb volt a patkány is, azt hiszem, szóval lezuhant egy fal, egy, lezuhant valami anyám és köztem. Megpróbáltam, egy ideig azzal kísérleteztem, hogy szabaddá tegyem az utat, de rengeteg törmelék volt, felvázott a kezem. És abbahagytam. És elmentem onnan. Néha eszembe jutott, hogy vissza kellene mennem, de valahogy nem volt rá idő, egyfolytában egyéb-
bel kellett foglalatzkodnom, szerez-
nem kellett egy pokrócot, egy bögrét,
és hogy miért vagyok. El kellett dön-
tenem. Most már tudom. Ugye, ugye
nem mondja el senkinek? Jól van,
nem mondom el, de az enyémet nem
hagyom végleg elveszni a semmi-
ben. Nyomja el azt a kanálisfedele-
t, és nézzen előre, annak az utcának a
vége felé. Oda, ahol az emberek job-
bra fordulnak az utcasaroknál. Látja?
Az enyéim. Mielőtt befordultak vol-
na, hátrahagyták az árnyékukat. Az
a kicsi árnyék: a gyermekem. Most
már látja a szememben? Legalább az
árnyékát látja a szememben? Nem?
Ezt sem? És maga rájött arra, hogy
miért van? És nem lát? Nem lát sem-
mit a szememben? Én behunyt szem-
mel is látnám, ha a maga szemében
lenne valami. De semmi sincsen.
Még egy patkány körvonalait sem
látom. Még egy patkányfarkot sem.
És mégis adok, igen, adok magának
még egy esélyt. Jöjjön, feküdjünk le
ide. Fogja meg a kezem. A másikat
is. Így. Aludni kell. Álmodni kell. A
sétatér első padjára álmodom ma-
gam, legyen ott maga is mellettem.
Körülöttünk lesznek mindannyi-
an. A maga szülőanyja is előttünhet,
majd vegye le a törmelékdarabokat
róla, legalább ennyit megtehet. Az
enyéim biztosan megjelennek. Ha
szerencsém van, ha nagyon nagy
szerencsém van, mosolyogni fog a
gyermekem. Nézze meg jól, hátha
ott marad a maga szemében is, és
akkor bármikor látni fogom, ha a
maga szemébe nézek. S ebből kide-
rülhet, hogy tényleg értelme van az
életének. Aludjunk.

2011.



A nagy KILOMETRIK

irányítja és szerkeszti Karácsonyi Zsolt



SZÉKELY ÖRS

Zsoltár, töredék

Tép, beleváj, beszakadt a hegyével tollam a mennybe,
deszkák dőlnek a habba forgácsolt ropogással –
ostorok százai kóvályognak az égi mezőkön,
sántult múzsákat nyergel meg a képzeletem már.

Ő ki röpteni szóm képes volt túl horizonton,
védtelenül csücsül. Égtelenül. Hogy féktelenül fel-
feszlik az Isten képe minékünk, túl a parádén –

csordultig hangokkal-imákkal szám teletömné,
elfedi hív muzsikám, motorint önt drága olajjá
megszaggatva kegymét tépett bőrdarabokra.

Novemberi hajnal

A köd szájába vette, mint csirkét, a Teret
és lomhán ropogatja az Időt,
nedves rongyba burkolva a még sötét Várost.

A gesztenyékről lassan felfele hullanak a gesztenyefák,
a varjakra szállnak megpihenni az álmos háztetők,
ölmos krákgóást szitálnak az esőfelhők.

Az esőcseppekre koppanó verebek hangjára
a templomok is megéheznek.
Valahol feltűnik egy lila bicikli.

a Csend lassan lefoszlik a Város csontjáról
a fagyott másnapos Idő a mennybe emeltetik
Mátyás fölött galambhurrogás röpt el olajágat
szárnyaik rácsként csapódnak a menny vak ablakára

Hontalan Iván éneke

Talán megfogható e pár szó,
a más szavának látszó
pucéron rongyot rázó
magát ruhákba játszó?
ránkfoszlik, mint egy zászló
semmink, akár a háló,
skólák faláról málló
zsoltár, erős vár,
öröktől fogva álló.

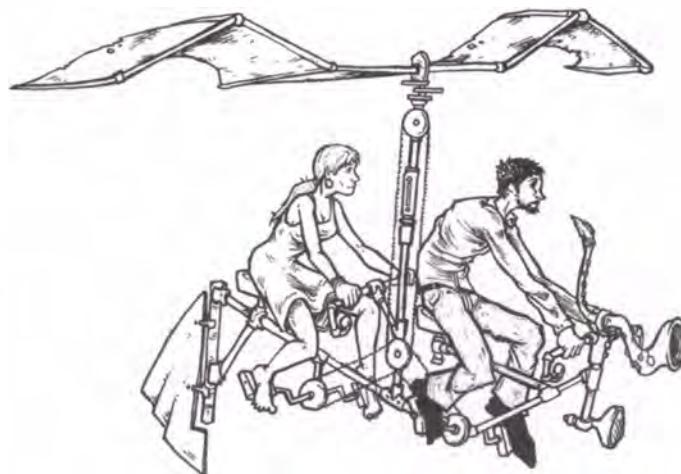
A mindenség a jussom
beosztanám, hogy jusson
parton, pucéron állig,
szentképpel eltakarva

angyalkát tömve váltig,
míg lelkem néha pállik
ettől a más gunyától.

S ha túl majd minden formán
mesélnék tintahabról,
az égbeérő létrát
hoznám el neked abból;
vagy szentlelket a paptól –
ha üdvözülni vágyom
– érted, miattad, hozzád,
előled illan álmom.

...de hol találni téged,
ha hűtlen rím, ha kallaszt
szóm, hangom és beszédem,
te, mindenség, te, jussom,
létrám, kötelmem, ékem,
váram és menedékem,
a végtelen határán
béklyózzál, nyugózzál le –
s játsszál át, égi ballaszt.

(s ha szélét majd elérjük
a határ tovább billen)



Odüsszeusz útban Ithakára, combok és metrumok között

Odüsszeusz ma végképp átemel
csak álmodunk kötelt mi tesztelünk
a forgómágnésről a tér lelóg
eső ha hull s múzsákat indukál

egy korcs szirén nyikorgó fémszirom
elszínesít a fül ma meztelen
viaszba csüng a táj elfüstölök
ha megtalál a margarinmadár

NAGY KOPPÁNY ZSOLT

A vég szövédéke mindig fölfeslik valahol

Akik értem jönnek, borzalmas alakok.

Valahogy már akkor tudom, hogy milyenek lesznek, amikor még csak nyitják a zárkám ajtaját. Nyikorog az ajtó, az egész olyan, mintha élnék. Ez a nyikorgás, ez kell, e nélkül nincs büntetés, nincs kezelés, nincs purgatórium. Nincs ellátás. Haha.

Belépnek, nagy döndődönnel, ketten vannak. Az egyikük örnek tűnik: buta arca van és nagy, eres keze. Válla széles, arca teljesen aszimmetrikus. Jól kiválasztott kontraszelektált egyénnel állunk szemben, állapítom meg.

A másikuk a hivatalnok: nyeszlett, öltönyös figura, ő is tipikus a maga nemében, ismerem jól a fajtáját, túl jól is, gondolom. Ő bizonyára azért van itt, hogy hivatalos ízmázt adjon az egész rohadt színjátéknak, nélküle csak verés és kínzás lenne az egész, de így, hogy ő is itt van, nyomban büntetéssé magasztosul majd minden.

Meg is kérdezem tőle:

– Elnézést, uram, de magát nem ismerem. Kicsoda maga?

– Engem a hivatal küldött. Nem kérdezősködik, engedelmeskedik. Itt csak én kérdezek!

– Rendben van, a hivatal küldte. De mit csinál itt?

– Ahhoz magának semmi köze. Na, készülődni, egy-kettő, indulnunk kell.

Semmi tekintélye nincs. Az őr bambán áll, ahogy eddig is.

– Már értem – húzok be egyet nyájasan, szóval. – Maga az, aki fontoskodik.

Úgy néz rám, mintha az ő apját ölettem volna meg. De én könnyed vagyok, mint egy játszi báránnyal. Amióta számot vettem azzal, hogy hová kerültem, és hogy mit várhatok, már semmitől sem félek.

Bár egy cigi éppenséggel jólesne.

Régen leszoktam ugyan, és a leszokás után sokáig nem volt tanácsos engem leültetni egy vendéglői asztal mellé, mert iszonyatos és félelmetes pusztítást vittem véghez a fogpiszkálók között: minden másodikat elszívtam, és minden elstöt durván széttördeltem.

Most viszont tényleg jólesne egy szál.

(Azért egy kicsit tökösebb legénynek hittem magam, hányok gyorsan a saját szememre. Ha már itt rá akarsz gyűjtani, mi lesz a kivégzőosztag előtt? Vagy mit csinálnak ezek? Hát biztosan nem vöröshajú démonlányokat uszítanak rám, akik mostantól minden nap leszopnak.)

Megkérdezem az őrt:

– Nincs egy cigarettája?

Az már nyúlna a zsebébe, amikor a kis öltönyös pukkancs kiabálni kezd:

– Kuss! Nem beszél! Nem dohányzik!

Elönt a pulykaméreg, úgyhogy mielőtt még bármi mást tennék, kézfejjel szépen szájbavágom. A falnak esik.

Látom a szemén, hogy el sem tudja képzelni, mi történt, hogy ez megtörtént, megtörténhetett vele: csak néz, levegő után kapkodva, és a vért nyeli meg törölgeti a szája széléről. Az őr engedelmes, bamba és robotszerű arccal gumibotolni kezdi a gyomorszájamat, amitől – a fizika és a biológia megkérdőjelezhetetlen törvényeinek engedelmeskedve – összegörnyedek, a földre esek, és öklendezni kezdek.

A földön még jó alaposan megrugdosnak, majd az őr talpra segít.

– Ezt még keservesen megbánja – rikácsolja a kis öltönyös muki, és puha, fehér öklét mutogatja, de nem meri az orromba döröglni, pedig talán most azt is engedném, engednem kéne, engednem volna tanácsos. – Ezért még megfizet!

– Ugyan hogyan? – nyögöm. – Talán kétszer akasztanak fel?

– Menjünk, Lukács.

– Máris indulunk, Mihály úr.

És tényleg indulunk. Rend van itt, nem piskóta.

Álmodtam már valaha ezzel a pincefolyosóval, ha jobban belegondolok, többször is, ezért engem is meglep, mennyire nem kavar fel, mennyire nyugodtan sétálok végig rajta. Bűnös lelkek sivalkodnak a zárkaajtók mögött, úgy látszik, nem csak a fogvatartás, hanem a purgálás is itt történik.

Sebaj, lényeg, hogy az agyamat átkimosták a villamos sugárral – emlékszem, az utolsó években bárhová is mentem, még a legalja szállodákban is azt vettem észre, miután lefeküdtem és eloltottam a lámpát, hogy a mennyezeten egy apró, vörös színű lámpa villan fel *teljesen* szabálytalan időközönként.

Már akkor tudtam, hogy ilyenkor az agyat, az én agyamat sugarazzák, mintegy előkészítésképpen. Eleinte a feleségemhez bújtam, és próbáltam nem törődni vele, próbáltam úgy tenni, mintha nem is létezne a vörös lámpa, de miután a feleségem meghalt (és ki tudja, hol kínozzák most őt is!), lerohantam a recepcióra és megmarkoltam a recepciós ingét:

– Mi az isten villog a szobámban a plafonon?

– A... füst... a füstérzékelő az... – mondta ijedten a fickó. – A füstérzékelő működését jelzi. Ha villog, akkor műkö-

dik. Nem kell félni tőle... bár a legtöbb vendéget zavarja.

Tudtam, hogy hazudik, ezért belevágtam a székébe (úgy nézett ki benne, zilált ingével és hajával, mintha valami Amerika déli részén játszódó krimiponyvából vágták volna ki), és kiabálni kezdtem:

– Akkor miért nem baszták be a sarokba, miért pont a kurva ágy fölé szerelték, a mennyezetre?!

– Ezt ne tőlem kérdezze.

– Akkor ki a jóistentől?

– Hát például tőle. Vagy a hivatal embereitől. Akik beszerelték.

– Miféle hivatal? – csaptam le rá.

– Hát amelyik itt volt, és beszerelte... Szerintem ott érzékel a legjobban, ezért tették az ágy fölé.

Most már teljesen biztos voltam benne, hogy figyelnek, és olvassák meg mossák az agyam. Ezért mikor elkaptam egy-egy kurvát és szanaszét basztam őket, mindig beintettem a pirosan villogó sugárnak, hogy itt szoptok mind, mégpedig ezt a faszt szopjátok itt ni.

– Mindent tudnak ezek rólam – sóhajtok egy lírait menetközben.

– Kérem? – mondja a kis hivatalnok, mert az úrinak hitt modorát, úgy látszik, még az orrbaverés sem tudta róla leradírozni.

– Mi van? – kiáltom, és föléje tornyosulok. – Kérsz még egyet, köcsög?

A börtönőr ezúttal – nyilván a változatosság kedvéért – a vesémre csap le, majd mikor letérdelek, orrbarúg, ami különösen fáj, hála a nagy, görbe orromnak, úgyhogy belenyugszom az örök változtathatatlanba. Közben hivatalinak tetsző folyosóra érkezünk, alighanem ez a bíróság.

Hozzám hasonló, csak rosszabb kedvű lelkek álldogálnak a temérdek ajtó előtt, mindegyik mellett egy kis mitugrásszal és egy nagydarab börtönőrrel. A folyosó végeláthatatlan, a berendezés kevés fantáziával bíró, egy-két hervadt és öntözetlen fikusz, kopott szőnyeg a csúnya betonon.

– Na, itt aztán várhatunk – mondom hangosan.

– Hagyja csak – így a kis pöcs. – Addig jó magának, amíg kint van. Utána... nem akarja tudni.

Szóbaállnék a többi delikvenssel, de az öröm, mert nekem van saját, nem enged közel hozzájuk. Így csak fülelni tudok, hogy miről folyik a szó, ugyanis – úgy tűnik – nem mindenkinek ilyen beképzelt kis majom a hivatalnoka. (Vagy talán ő lesz az ügyész? Akkor talán mégsem kellett volna.) Egyik-másik egyenesen emberi hangnemben és gesztusokkal látszik magyarázni a tényállást.

Hallani ugyan keveset hallok – örököké, mindig, vég nélkül, mindössze ennyit

>>>>> folytatás a 10. oldalon

>>>>> folytatás a 9. oldalról

tudok kihámozni, meg azt, hogy éppen filozófiailag próbálják definiálni a fogalmakat. Könnyű nekik, nem ők fogják elszenvedni, ami kiméretik, bassza meg.

A mi ajtónk előtt eléggé pörgősen halad az ügymenet, még egy, és aztán még egy és megint egy vádlott megy be, majd lehajtott fejjel (gyengébbek egyenesen zokogva) jön ki.

Némi izgalom, ne tagadjam, belém is lopózik, és a gyomromban kezd motozni, körbe-körbejár, és egyáltalán nem jó érzés.

Számolgom, mikor kerülök sorra, olyan, mint ügyintézésre várni valamelyik kurva hivatalban, csak éppen nincs sorszárom. Persze, hogy nincs sorszárom, hiszen itt az öröklétről beszélünk, faszikám, világosítom fel magam.

No, de azt hiszem, mi következzük, az ör meglők hátulról és a kis öltönyös nyik-haj is izgatottan kezd viselkedni, értem a célzást, indulok.

A terem meglepően kicsi, csak a bíró, a főítész ül benn: fáradt öregembernek látszik. Legnagyobb meglepetésemre alsó szemhéját egy tarka vászondarab pótolja, amely – mozgását tekintve – engedelmeskedik a szemkörnyéki izmoknak. Vajon hogyan nedvesedik, töprengök magamban, hiszen ami nedvet kiizzad a szem, azt ez rögtön felissza. Nem is csoda, hogy a főítész úr olyan sűrűn pislog. És milyen hamar kiszáradhat!

Elgyötörten és ideges pislogással néz rám, és halálra idegesít, ahogy ráng a szeme, de az ör kényszerít, hogy ránézzek én is.

– Neve? – kérdezi fakó hangon.

Megmondom neki, de nem írja be a nagy könyvbe, ahogy az ember várná, hanem rám bámul, és unott hangon így szól:

– Ez így nem jó. Mondja másképp.

– De hát hogy mondjam?

– Nem kérdez. Próbálkozik, bízva bízik.

Másképp mondom, ezúttal énekelve.

– Most jó? – kérdelem.

– Nem. Most sem jó. Tovább. Tovább küzd.

– De akkor hogy jó?

– Így nem.

– És így? – mondom már mindenféle képpen, lelkesen próbálkozom, mert hirtelen úgy érzem, hogy tanácsos volna jobban lenni ezzel az emberrel.

– Így sem. És így sem. És így sem – egyre csúnyább szemeket mereszt rám, és egyre gyorsabban pislog, amiből tudom, hogy egyre idegesebb, meg hogy lassan az ellenségem lesz.

Tesztek még egy-két lusta próbát, de aztán feladom. Faszom fárasztja magát, mennyivel kapok kevesebbet, az öröklétben nem méri semmi az időt, és ki sem lehet belőle vonni.

– Nem jó.

– Így sem jó.

– És így sem jó.

– Na, így aztán végképp nem jó.

– Fiam, maga sajnos nem ment át – mondja tanáros hangon, fejcsóválva, és beírja a nevemet az előtte fekvő nagy könyvbe.

Sakkómi, gondolom, de már nem mondok semmit, egy-kettő, legyünk túl rajta.

– Bűne? – kérdezi aztán, és bár a kis ügyészpatkány felé fordul, én válaszolok:

– Semmi. Nincs. Vagyis csak kevés van. Annyi, mint akárcinek.

– Azt mi döntjük el, fiam. Szóval? – néz kérdőn az ügyészre.

– Nagyjából mindegyik, de különösen a negyedik.

(Hát nem tagadom. Nem vagyok szent.)

– Jól van – mondja a fáradt öregúr, és bár a szava lassul, a pislogása gyorsul. – Mondja csak, fiam... fel tud valamit hozni a mentségére?

– Csak ezt – mondom előzékenyen és kedves-lelkesen: – Egyszer átkeltem egy hídon. A hídon egy öregember volt az ör. Egy kis kunyhóban lakott, amelyik a híd nyugati végénél állt. Mellette kis kilátót alakított ki az öreg, és aki akart, letekintethetett a mélybe, a zúgó habok közé. Persze, hogy mindenki akart. Csakhogy: a huncut öreg a híd lábához, nem sokkal a víz felszíne fölé egy felfelé néző képet erősített fel. Egy anyát lehetett rajta látni, aki gyermekével a vízbe veti magát. Nagyon hiteles volt a kép, főleg amikor először néztünk le: a nőnek még a szoknyája is lebegett. Mindenkit sokkolt, amikor gyönyörködve a víz fölé hajolt. És persze mindenki rohant a vénemberhez, aki fogatlan ínyét mutatva, hangosan nevetett rajtunk, majd azt mondta: az nem valóság, az csak a lelkiismeret. Akinek tiszta a lelkiismerete, az nem láthatja. De persze mindenki látta. Hát csak ennyit szerettem volna mondani.

– Jól van – mondja az öreg, és úgy tűnik, teljesen kiszáradt a tarka vászondarab, mert olyan gyorsan pislog, mint ha az öröklét repült volna a szemébe. – Kihirdetem az ítéletet. Alapos agymosás, aztán a préselés és a legyes terem. Mindegyik után újabb agymosás. A kettőt felváltva, megállás nélkül, az idők végezetéig, feloldozás nincs – mondja, lecsap a kalapáccsal, majd feláll, és kifelé indul, gondolom, benedvesíteni a rongyot.

– Hurrá! – rikkant fel ördögi arccal és hangosan az ügyész, de elröstell magát, úgyhogy csak egészen halkán súgja oda nekem, hogy: – Ezt megszoptad, geci...

És máris megragadnak, visznek, végig egy műtőlámpákkal felszerelt folyosón, majd be egy ajtón, amelyik fölött azt írja: „Mosó”, és csak abban reménykedek, hogy tényleg tökéletesen működik, és végre mindent, mindent elfelejték.

PÁL TAMÁS

Méregpohár

tudod, hogy eltemet a volt ami még van
izzó koponyád mögött egy gyermek
nézd már megőrülsz elengedlek
szilánkokra török a nappal
függetlenek az éjszakák

tőled

neked

lőttek

viszlát

véred megtisztul odaát

Visszatérés

Tudod itt a víz alatt minden más,
élet és halál anyagában,
akár

néma hal is lehetnék,

vagy finomszemcsés homok

talpad alatt,

s csak csiklandós érintésem

emlékeztetne rám,

nem tudnád csak sejtenéd,

hogy hová helyezz.

Kiemelhetnél.

Száríthatnál a napon, hogy majd

lapátra tegyenek

könyörtelen, viháncoló gyerekek,

vagy ott felejtethetnél a parton,

érezem ahogy lepergek, idegenek már a kezek.

Várnám az esőt, emléke annak

a kétpólusú létnek,

víz fentről, lentől, s némaság,

visszavágyom az erők határvonalára,

bár ott vagyok:

a kiemelés csak álom volt,

az ébredés

a tóba újra visszamos.

A szelíd nyugat

Pesten vihar volt.

Nürnbergben még volt új a nap alatt,

drogos punkok, mint beteg madarak

élvezték az augusztusi napfényt.

Frankfurtban átvert a díler

beugrott – Gingsberg világa ez.

A Kaiser strassen roncstól tüdejű

zenész játszott nekünk egy dalt,

s mi feledtük Kelet-Európát,

olyan filmbe csöppentünk, melynek

forgatókönyvét percről percre átírták.

Volt mikor hámlo kergű platánok alatt

ért a reggel, s bámultak ránk

a nyugatiak,

a park rendezett dzsungel, ők kocogó

jezsuiták,

mi bizalmatlan, cigarettázó vadak.

Salzburgban az emberek állta

még rizsposos,

de Wolfgang szelleme nagyrészt

csokiba olvadt,

Mondsee után tudtuk, alultáplált

holnapok várnak ránk.

Pál Tamás: 1985-ben született Csíkszeredában. A kolozsvári BBTE filozófia szakos hallgatója.

HORVÁTH ELŐD BENJÁMIN

Én és a Szenszimillia

Fény nem süt be,
bár valamikor
előkelő család lakása volt ez.

Sok árny járt itt
a félhomályban
és járnak most is.

Ahogy elpasszoljuk a cigit,
a szerelem számlákat ír
és megérkeznek a vendégeink,

kezükbén kés, hiány, rózsafüzér,
vagy csak egy sör,
a cél bizonytalan.

Háromszáz éve
elindultam valahonnan,
szürke házra emlékszem,

könyvek egymásutánjára,
akhájjra és punkra,
a jeladásra

a nők szemében,
ahogy egy kisutcában
táncolnak velem,

megelőlegezve
mindenféle identitásavart
és kényelmetlen allűröket.

Pedig nagyon boldog voltam
és így mondom most is.
Az a feszültség

aztán elengedett,
bármilyen volt, bele is haltak,
bele is haltam,

hazamennek a vendégek,
fény nem süt be,
talán éjszaka,

a tűzhely pattog,
betakar Szenszimillia,
mert lassan tél van,

valahogy így élünk,
bár nincs semmi
holtomiglan-holtodiglan,

mostanság inkább úgy,
hogy na még egyszer,
még ma, még holnap,

mert egyébként béke van,
ideiglenes a viszonyunk,
aztán többé nem találkozunk.

A kisutcára vágyom este,
az illatra a szoknyák alól,
de a világ félelmetes

és van még elintéznivalóm.

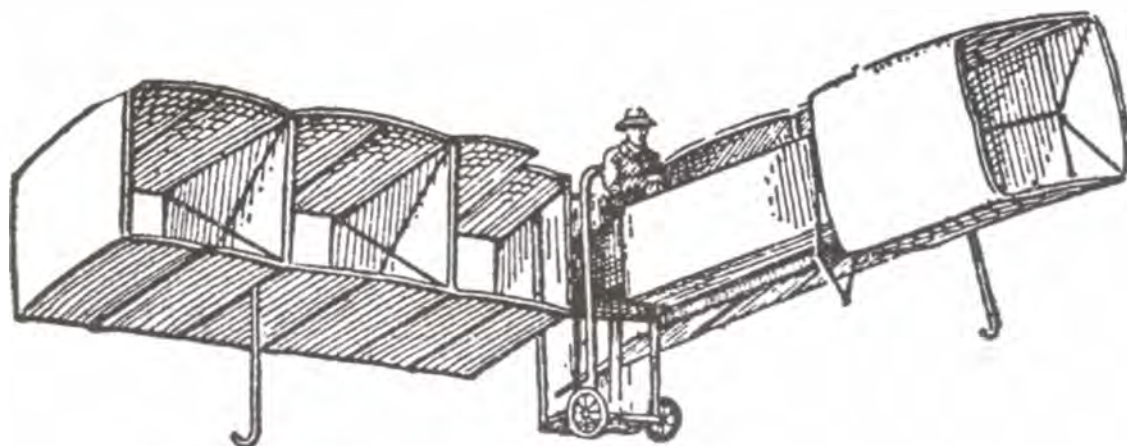
Tűnődő Cseplin

Elvégre mindegy, bárhogyan állsz, tudod,
az örvény végül mindig partra vet,
a körülmény lehetne menny, pokol,
ebből-abból kiveszed részedet,
a meghajlás jöhetne bármikor,
a gesztusok bukott történetek,
ha valamit magadból nem hozol.
Itt ülsz, fejedben sör, vagy tíz üveg,
örülni kéne, végleg.

Csak játék, mondd s szépen elköszönsz,
talán kicsit sok benned a manír,
de utánad nem jön a vízözön,
csak hazamegy mindenki és lazít,
az átverés után nincs sok öröm,
a vért felszívja pár fehér papír,
amíg belül disznó vagy a köbön,
ha hajlik, mondd, eltöröm.

Jó lenne újra nézni, menni mindig
és esti nőket követni egy utcán
az illatban egy tetszőleges térig,
keresni háborút és hozzá formát,
röhögni, ha seggünket csúnyán nézik,
beszívni füstöt, sok-sok régi dívát,
akár kazettát, megfordítva...

...és hülye, aki megtanulja.



Feléled

És hazamész és visszaváltasz
mindenféle sörösüveget, párbeszédet,
várod, míg valamelyik nő felkeres,
nincs használható egyezség a szerelemmel,
csak a gesztusok, szavak, szokások,
a pozíciók s viszonyok,
nem te oldod meg, hogy megújul az egész,
bár felkavar az állandó kezdés.
Párisz ellopja Helénét – és ennyit ér,
Hermész a nyáját, ennyit,
csak konkrét éleken csúszkálsz
és nem tudsz elsimulni,
a történeted lassan visszazökken,
figyelemmel kíséred az útját,
ha hozzádérne kéz, halál, harisnya
– mind feléled. Hogyisne

BOGDÁN LÁSZLÓ

Vaszilij Bogdanov: Arcok a forradalmi menetoszlopból

(részletek)

15. Brjuszov

És eljő Ulro országa, ahogyan Blake jövendölte.
„Urizen már vár. Ezúttal nem lesz visszatérés.
Míg az Angyal velem van, nem félek.
Rézbe metszem a sátánt. Megigézem.
Milyen lehet Urizen arca?
Ulro országa milyen lehet?
Ökörnyálon függ szabadulásom.
Nem érdekel már semmi. Elmegyek.”
Itt hagyta abba a fordítást. Sóhajtott.
A hullás sem hősies. Miért is lenne?
Meglódul minden. Itt hagyom
e kopár vidéket mindörökre.
Színes tornyok, hagymakupolás templomok,
versek, látomások, regények, próféciák.
Kolostormagány. Mindörökre vége.
Csak tigrisem jó, soha nem hagy el,
Blake tigrise volt, Tőle örököltém.
Nem kísérti már a dzsungel éje.
Ketrecebe zárták a verssorok.
Nem mozdulhat ki a rézmetszetből.
Kutyaként kísér, fel-felmordul,
de egyelőre sehol Urizen.
Ulro országa sincs sehol, örökké
e puszta ország fennsíkjain bolygunk.
Én és a tigris. Mögöttünk az Angyal.
Katángkórók és ördögszekerek
csörömpölnek örök éjszakánkban.
Imbolyognak lila bogáncsfejek.
Ránk borul a köd és betakar.

17. Hodaszevics

1. Miféle hír?

Miféle hír? Miféle hírhez?
Hát várok egyáltalán híreket?
Fekete holló hozza? Vagy galamb?
Miféle kegy? Miféle révület
ejtett foglyul. Miféle sivatag?
Miféle hír? Miféle hírhez
jön este el vagy holnap délután?
A hír lehet csapda is. Egérfogó.
Fene fátum. Sorscsapás. Fortuna
gúnyos fintora. Átok. Jeges eső.
Miféle hír zavarja meg nyugalmam?
Megérdemeltem ennyi év után?
Miféle hír űz ki a sikátorba?
Miféle hírhezót várok rendületlen,
lanternák alatt, örökké félúton,
kukák mellől nézve a fő utcán
elrobogó autókat? A fényt, ami után
egész életemben sóvárogtam, de csak
Orcus setét virágai nyíltak.
Belső tájakon űzött a démonom,
aki elől nem volt menekvés,
utolért, kínozott, röhögött rajtam,
nem engedett el, nem könyörült soha.
Mindig mögöttem állt. Diktált. Gyötört.
Egy pillanatra sem foszlott semmivé,
holott a semmi volt ő, szeszélyes
rögtönző, öntelt kőfic, léha bohóc.
Azt hiszem, titokban démonom is,
igen, kísértőm is én voltam! Maszk,
álca, szerepek, kártya, ripacskodások.
Miféle hír segíthetne még rajtam?
Miféle hírek? Milyen hírhez?

2. A végzet kártyalapjai

Hodaszeviccsel egy párizsi bárban
találkoztunk. Berlinből érkezett.
Abszintot ittunk. Pasziánszozott.
Rakosgatta a szálló éveket.
„Hogy mi történt?” – nézett rám eltűnődve,
és sorolta a döntő érveket.
Háta mögött egy kivérzett ország,
véres farsangi forgatagban sorsát
kereste és elhagyták az istenek.
Nem tudni, sírt-e? Vádolt? Nevetett?
Mégpörgette a kártyacsomagot,
mint lapok hulltak, tűntek életek.
„Akkor jöttem el, mikor először
hozták szóba az ötéves terveket.
Több fényt, szólt Iljics, plagizálva Goethét,
és építették az erőműveket.
Nem mondhatnám, hogy nem bámultam őket,
de nem bűvölt el a változó világ.
Legfőbb érték az ember! – hangsúlyozták,
s míg rakosgattam pasziánszomat,
létrejöttek a büntetőtáborok.
Nem vártam meg, amíg elhurcolnak.
Nem bizakodtam, mint a muzsikok.
Egy tarokk kártyalapon a halál,
mutatta sorsom. Agitátorok
ültek kávéházi asztalomhoz,
bőrkabátjuk recsegett-ropogott.
Nem is érveltem, tudtam, eljövök.
Hajlíthatatlanok a bolsevikok.
Fütyülnek ők a hexameterekre,
nem versem dönti el, hogy ki vagyok.
Szétszórtam akkor ott egy marék kártyát,
huzatban szálltak ismerős lapok.
Szovjet útlevélért folyamodtam,
s még most sem hiszem, hogy eljöhettek.
Hazatérésre ne gondoljatok...”
Arcát nézte az abszintos üvegben,
Amint zöldesen tűnik, elforog,
akár huzatban a kártyalapok.
Füzetet szedett elő táskájából,
új verseiből citált sorokat:
„A lelkem, mint a telehold olyan:
oly tiszta fényt sugárzik fagyosan.
Magának ég az égen, odafent –
és nem szárítja fel könnyeimet?
S nem fáj neki soha az én bajom,
s nem érti szenvedélyes sóhajom,
s hogy szenvedésből nékem mennyi jut –
a fénylő lélek erről mit se tud.” *
Füstbe tűnt át a révült mosolya.
Haza sem jutunk, többé már soha.

3. Parafadugócska

Mit adhat a szó vissza
fanyalgó vigyorából?
Körmönfontan tervezett,
villódzó purparléi
bennem élnek örökké,
s most, mikor felidézem,
hallom raccsoló hangját,
amint egy versét mondja:
„Parafa dugócska, véged!
Az erős jó lett a veszted!
Így emészti el a testet
észrevétlenül a lélek.” **

19. Gumiljov

Razziáznak az égen fekete madarak,
úsznak, kerengőznek riadtan.
Zsarnok, ne lehessen nyugodalmad soha,
vadak uszuljanak nyomodban.

Gumiljov volt az első, terror hírnöke,
földre hullott vére, szűz óra.
Költők, katonák. Vezette a sort.
Milliók jutottak pokolra.

Fölötte só csillagú bánat gomolyog,
előre vetítve a sorsát.
Fiatal arcát idézem. Mosolyog.
„Feltámadhat még Oroszország.”

Az a hang, az a hant, elfojtott zokogás.
Romok felett a hold úszik némán.
Hallatszik a légből robogás, dobogás.
Okuljatok mindannyian a példán.

Csak a tenger üvölt, csak az őszi ködök
fullasztanak. Bősz, kannibál évek
zabálnak fel. Az árny fennsíkon görög,
megérintheted, el sose éred.

22. Bagrickij

A vadaskertből kitört a szarvas,
kergették hajtók, cári vadászok.
Kopók uszultak, bősz, diadalmas
ugatás verte fel a világot.

Hintókból dámák néztek utána,
légben úszott a királyi állat.
Egy fél órája tartott a vágta,
mikor rettentő szélvihar támadt.

Szárnyak nélkül is egekbe szárnyalt,
repült a szarvas, szembe a nappal.
Vándorhegedűs húzta a gyászdalt,
improvizálva, bús fájdalommal.

Dámák könnyeztek, sirtak a hajtók,
feltartott fejű kopók nyüszítettek.
A szél becsapott három ablakot,
ellenpontjaként az örületnek.

Elállt az orkán, a szarvas lezuhant,
szétronszolódva kockaköveken.
Egy sikoltás még körötte suhant.
Pihent a nyitva maradt szemeken.

Jött a nagyherceg, fejénél megállt,
tűnődve nézte a roncsolt tetemet.
A hegedűs gyors polkát intonált.
Sikátor mélyén egy lány nevetett.

Ismét feltámad, tombol, sír a szél,
a díszletek is kicserélődnek.
A régi Pityer aléltan mesél,
villamosok, s nem hintók zörögnek.

Eltűnnek a dámák, vadászok, kopók,
tűnik a szarvas, utca kövéről.
Levegőbe kereng, eltéved az a bók,
szökik a vándor hegedűjéről.

56. Malevics

1. Az orosz bál, 1914.

Maleviccsel Párizsban télen
találkoztunk egy karneválon,

hittem még, hogy az élet álom,
és a céljaim el is érem.
Bíborosnak öltözött. Rajzolt.
Feltámadt minden, ami nem volt.

Vonaglottak az orosz hölgyek,
mezítelen, révülten járták
az elátkozottak táncát.
Oroszlánnal táncoltak őzek,
mert álarcukat nem vették le,
testük átvándorolt a fénybe.

Tigris, kígyó hastáncot jártak,
farkas fejű kisasszonyok,
rókadámák, borzdémonok
pillangók, libák deliráltak.
Kezdődhetett az orgia,
elképzelt szaturnália.

Megvillan bűvös ceruzája,
s a lapokon életre kel,
hódolóival felesel
több tucat álszent orosz dáma.
„Erotikus képzelgés!” – mondta,
és a vetkező nőket rajzolta.

Pucér orosz szépasszonyok,
mezítlen lányok kerengőznek,
hódolók bámulják őket,
s a terem lassan elforog.
És elsodor az éjszaka,
mámorító, vad vérszaga.

2. Az elvarázsolt káosz, 1919.

1919 októberében a Rialton kószálunk,
a Canal Grandét kísérő oszlopok árnyékában
még fickándozó angolnákat kínálnak az árusok,
apróbb, nedvesen fénylő halakat is,
szemük vádlón mered ránk.
Megáll előkapja irónját, vázlatfüzetét,
fáradhatatlanul rajzol.

Közben utolér Léna, pereccel, sajttal kínál,
nyitja a száját, bekap egy darabka sajtot,
de nem hagyja abba a vázlatozást,
s a lapon feltűnik a körülöttünk kavargó Rialtó
megejtő képe. Az elvarázsolt káosz.
Háttérben a San Giacomo templom árkádjai alatt
megvillannak az árusok asztalán
a selymek és a brokátok,
mintha csak a fickándozó angolnákat csábítanák.
Minden megvan.

3. Lovasok, 1930.

Fehér négyzet. Beleképzelhetsz
bármit. Zuhog életünk filmje.
Kivont karddal vöröskatonák,
tűnnek át rőt hajnali fénybe.

„Bolondság volt haza is jönni,
csak álmodozni kellett volna,
nyírfákról, Rubljov szentjeiről,
amint áttűnnek a seholba,

Génuába és Velencébe
menni! Látod, ennek is vége,
megyünk mi még valahova?”

És kilobban a fehér négyzet,
lovak vágatnak a fénynek.
„Mondd, miért büntet Jagoda?”

* Vlagyiszlav Hodaszevics: Lélek. Fordította: Baka István

** Vlagyiszlav Hodaszevics: Parafa dugócska. Fordította: Baka István

SZŐCS ISTVÁN

Amiről fenn a hegyekben beszélnek

Mottó: 1. „Az emlékezés nem a maradiságra való visszahúzás, hanem a múltnak és hagyománynak ifjonti hevületű ápolása, a jövő építésére.” (Ignác Rózsa)

2. „(...) Az emberek némák voltak. Túl sok mondanivalójuk lett volna, csak hallgatniok lehetett.” (Kodolányi János)

Fura, mekkora húhót rendeznek, ha egy közéleti személyiségről véletlenül kiderül: nemcsak írt, hanem még olvasott is valamit! Ugyanakkor már elfogadott irodalmi műfajnak tekintik, ha író, költő mások szövegeiből állít össze új művet vagy valamit. (Pl. a paródiák, illetve az álparódiák sokszor csak ilyesmik.) Holott ennek fordítva kellene lennie. Mert az irodalmi mű személyes kitarukozás; a tudomány vagy tudóskodás, tudományoskodás pedig közérdekű, és nagyon is helyes, ha az olvasók tudomására jutnak ilyen értesülések, még akkor is, ha nem teszik hozzá, hogy ki, mikor s milyen színű tentával írta volt, eredetileg.¹

Én magam is terveztem, hogy mindazokról a kedves szerzőimről, akikről a romániai magyar irodalom kézikönyvei nem vagy csak keveset, avagy téveset írnak, azokról összeollózzok *akárhonnan* fontos megállapításokat, a figyelmet a megvilágítandó témára összpontosítva, nem a kézilámpások üzemanyaggal való feltöltésének bemutatására.

Például itt van *Ignác Rózsa*, a két leghíresebb könyvét hatvan éve olvastam; szaladnék a könyvesboltba, de úgysem kapható a pénzem sincs, nagy irodalomtörténetünk, a hazai magyar, meg sem említi; ám én is, és éppen úgy sokan mások is, méltánytalannak tarthatnánk, hogy milyen kisded gyarlóságok miatt nemzedékek még évekig, sőt évtizedekig semmit se tudjanak róla.

Kéznel van azonban szegény öreg Várkonyi Nándor: ő, éppen akkoriban, a *Sziriat oszlopait* írta, s elmerült az őt világot megrengető égi katasztrófák értelmezésében (lehozom a csillagokat is az égről), vagy úgy is felfoghatnánk: amikor előmunkálatokat végzett a legfantasztikusabb magyar regény írójának számára (Kodolányi János: *Vízöntő*), kiadott egy nem kevésbé fantasztikus irodalomtörténetet, amit a hivatalos és a még hivatalosabb irodalomtörténet-írás nem emésztett meg, sőt le sem nyelt.² Ideollózzom, orozom, koppintom az Ignác Rózsaról szóló paszszust:

„Az erdélyi íróknak abba a nemzedékbe tartozik, amely már a román impérium alatt élte le gyerekkorát” (Várkonyi könyve 1942-ben jelent meg, tehát az első „Huszonkét év” látszóegéből tárgyal). „Lázás, hányatott élet ez, amely azelőtt soha nem képzelt tapasztalatokkal tölti meg már a gyermek lelkét is, koraéretté teszi, felelősségérzetre neveli, de egyúttal forró és dacos szenvedélyeket szít fel benne, szinte folytonos, feszült drámává alakítja át belső világát. Ilyen lávaszerű, izzó, de elszánt, mindenre fölkészült, önzéstől, pu-

haságtól mentes az a nemzedék, melynek történetét Ignác Rózsa különös könyveiben élénk tárja, s amelynek száz meg száz élettelt alakját vonultatja fel. Még az oly dinamikus, túlfűtött stílusú erdélyi elbeszélők közt is új hangot tud megütni; még drámaibb, lendülőbb és hevesebb, ragyogást és sötétséget váltogató. (...) A kallódó, a román társadalom alvilágában szétszavargó székelység a szenvedélyes keserűségének és rajongásának a tárgya. Napkeleti őrzáratára indul, nemcsak Erdélyt járja be, hanem elmegy Bukarestbe, Bukovinába, Moldvába, a csángók közé, mindenhová, ahol magyarok küzdenek az elhullás ellen. Fanatikus gondolat kutatja fel ennek a szörnyű világnak minden redőjét, s megragadó művészi erővel jeleníti meg. Mindezt ő hozta be az irodalomba, s neki köszönhetjük, hogy egy szinte elfeledett magyar törzsnek, a csángóknak életéről minden lényegest megtudtunk, s fölébredt lelkiismerettel tartjuk számon a sorsunkat.”

A különös könyvek: *Anyanyelve magyar* 1937, *Született Moldvában* 1940, *Keleti magyarok nyomában* 1941.

Hadd nézzünk most körül esszé-novellaíróink, riport-esszéistáink és köztudósaink között, kik közül nem egy szívesen sugallná, hogy a női alkotókat nem becsüljük meg eléggé. Sajnos azonban, itt a közelben nem talállok most felhasználható szerzőnőt. Vissza kell lapoznom a *Művelődés* egy régi számára.³ Gödriné Molnár Márta kovásznai tanárnő, és az ottani Ignác Rózsa Irodalmi Klub vezetője közölt egy megidézt: „Ignác Rózsa gyermekéveinek emlékképeiben is *Kovászna az alkotó szépség maga*. Már hat éves korában arról ábrándozott, hogy: *ha nagy ember leszek, világhírűvé teszem ezt a túl sok természeti kincssel megvert falut.*”

S csak úgy futtában hadd szemelgesünk: „A négy-öt éves kislány meglepő színésztehetség, tíz éven át volt műkedvelő, majd hivatásos gyermekszínész... azonban egy nevetéses, apró színvadi baleset miatt *„ekkor dőlt el először, hogy inkább leszek másokat megfigyelő, jellemző, mintsem magam mutogató emberábrázoló”* – írja kedvenc könyvében, a *Családi mondanévkönyv*ben. Erről a műről állapította meg Ortutay Gyula: „A magyarság egész karakterológiája benne van... az *Ahol gyermek voltam* című, tanulmányyszerűen felvázolt környezetképben... elevenen rajzolódik élénk Kovászna. *Külső és belső jellegét két szó jelzi bennem egy ideje... Fortyogó és a szó jobb értelmében: törtető. A fortyogás illik talajára és székeire is... Reumagyógyító iszap-vulkánocska repeszi meg a piac közepét, nem hányja a sziklát, csak forgatja a követ. – Igazából se kitörni, se elcsitulni nem tud soha ez a dinamikus talaj, éppen úgy, mint a hátán élő székelység... Földje sem nyugszik, népe sem... Élet van benne, lüktetés, de rengeteg kisserűség is, semmi összhang, semmi arány, semmi nyugalom... A szülőfalu felső részén is figyelt a gyermek... Borzongva néztem Vajnafalva idegen arcú lakóit, akik feketék, szőrók, kecskét legeltetnek, hegyekben laknak, és apámmal igen barátságosan, olyan nyelven beszélnek,*



amit nem lehet megérteni. Gyakran hallottam, hogy mindig baj van velük, ők tőlünk félnek, mi tőlük, velük ijesztettek dajkáink. Aztán következik két menekülés, majd a Fogarasra költözés... 1928. augusztus végén távoznak végképp özvegy édesanyjával Magyarországra. Kénytelenségből mentek...

Gödriné Molnár Márta jó érzékkel válogat még néhány jellemző részletet az Ignác Rózsaról írt első kritikából,⁴ de amerikai útjait, felnőtt korát nem érinti, „Ignác Rózsa életútja lezárult életének 71. évében, azon a szeptemberi regelen, amelyen lakása közelében elgázolta egy autóbusz, Budapesten.” (Több ismerőstemet gázolta halálra autóbusz, köztük egy kiváló néprajztudóst és egy történészt is.⁵) „Életműve feldolgozásra vár, és mi is az őt megillető irodalomtörténeti értékelésre várunk”, írja a mi nevünkben is a kovásznai tanárnő... Azóta 12 év telt el...⁶ Lászlóffy Csaba és legújában Kántor Lajos is megemlékezett róla. Utánunk több is jön talán.

Jegyzetem címét egy Victor Hugo-versről emeltem le. Ez ihlette Liszt Ferenc első szimfonikus költeményét is: Két sugárzás tör a magasba, az ég felé; a tengeré, diadalmas, ragyogó, ünnepi... és a földé: sötét, keserű, szenvedő... a két sugárzás mindegyre áttör egymáson... együtt teszik ki ezt a titokzatos, félelmetes és nagyszerű világot...

Jegyzetek

¹Lényegesebb az ismeretterjesztés, mint az önmegvalósítás körülzihálása.

²Várkonyi Nándor: *Az újabb magyar irodalom 1880–1940*, Bpest. 1942. Tartalmazza Harcos Ottó érdekes bibliográfiáját is, ennél csak akkor sziszzen fel az olvasó, amikor Passuth László szórakozott marginalizálását veszi észre.

³A *Művelődés* c. kolozsvári havilap, 1999. májusi száma az író 90. születésnapjára emlékezve közli *Ahol gyermek voltam...* címmel Gödriné Molnár Márta emlékezését. A szerkesztőség akkori tagjai: Szabó Zolt, Gábor Dénes, Murad Betty, Sütő Ferenc.

⁴Ortutayt kívül még Vajda Endre, Debreczeni Csilla, Egyed Zoltán írásaira hivatkozik.

⁵Kerényi Grácia költő is Trabant-baleset áldozata lett.

⁶Születése 100. évfordulójára bizonyára sok kitűnő írást közöltek, de hajlott korom miatt nem volt mód megkeresni őket. Én is szerettem volna a „különös” *Szent László könyvéről* írni, de egy kollégám megjegyezte: „Aha, a tartalékos szentlászlósok!” Mindég les valaki, aki kancsal.

GÖMÖRI GYÖRGY

Három új vers-hungarikum Angliából

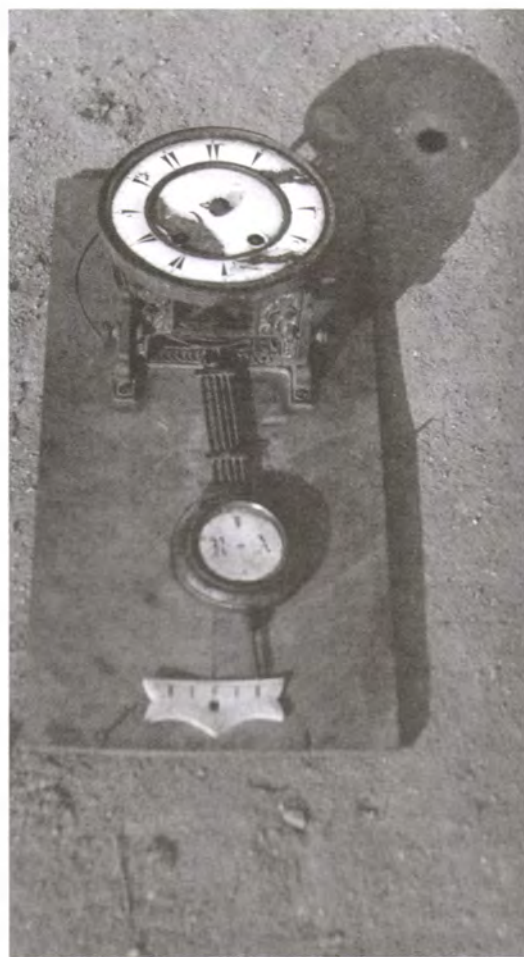
Ritkán fordul elő, ami az elmúlt három hónapban történt: az, hogy egymás után három olyan könyv lásson napvilágot Angliában, ami valamilyen okból a magyar költészethez kapcsolódik. Mivel mindhárom könyvhöz van közöm, együtt számolok be róluk az erdélyi magyar (esetleg két vagy három nyelven) olvasóknak.

Az első, tavaly decemberben megjelent könyvecske vékony, inkább versfüzet, mint kötet, de az angol műfordítás történetében mégis esemény: Pilinszky János 14 versének formahű fordítása. Ezt Clive Wilmer költő barátommal együtt fordítottuk, méghozzá Clive kezdeményezésére, aki ennek a *Passio* című kiadványnak az előszavában megírja, hogy amikor a hetvenes évek végén Csokits János segítségével Ted Hughes angolra fordította Pilinszky verseit, nem volt ezekkel teljesen megelégedve. Itt nem annyira a szöveghűséggel volt baj, inkább azzal, hogy Hughes „csupaszon” fordított, vagyis nem vette figyelembe az egyes Pilinszky-versek feszes ritmikáját, illetve mesteri rímelését. (Itt természetesen a második, „nagy” Pilinszky-korszak háborús élményeket leképező verseire gondolok, nem a *Szálkák* későbbi szabadverseire). Clive Wilmert viszont kiváló formaérzéke és ropant türelme átsegítette a Pilinszky-fordítás buktatóin, és úgy tűnik, elégedettek lehetünk az eredménnyel. A Worples Press által kiadott kötetet már bemutattuk Cambridge-ben és Oxfordban is, és ígéretünk van több recenzióra, de az irodalmi folyóiratok malmai, mint mindenütt, itt is elég lassan őrölnék.

A második könyv (a megjelenés sorrendjében) Clive Wilmer összegyűjtött verseinek a kötete. Angliában egy bizonyos életkor után, ha egy költőnek már megjelent 4-5 önálló versgyűjteménye, csinálnak a szerzőnek egy *Collected Poems*-et. Erre Clive esetében kiadója, a manchesteri Carcanet Press vállalkozott – de miféle hungarikum van ebben a több száz oldalas kötetben? Rengeteg. Wilmer ugyanis saját költői terméséhez számítja műfordításait – ezek túlnyomó többségét, vagyis a magyar verseket az én segítségemmel ülteti át vagy negyven éve –, és bár kötetében szerepelnek latinból, olaszból, németből, portugálból, lengyelből, oroszból és bolgár-
ból fordított versek is, ezek együttvéve kevesebbet tesznek ki, mint a magyarból fordítottak. Ezenkívül két érdekessége van még a könyv magyar versanyagának: az egyik, hogy ezek mind modern, vagyis huszadik századi versek, a másik meg, hogy a magyar rész-

leg egy erdélyi költővel kezdődik és egy Romániából elszármazott magyar költővel fejeződik be.

De hogy ne csak általános képet adjunk a Wilmer által beválogatott anyagról, nevezzük meg „legjobban” fordított magyar költőit: Dsida Jenő, Radnóti Miklós, Vas István, Pilinszky János, Gömöri György, Szilágyi Domokos, Petri György, Szabó T. Anna. Persze Clive-nak volt kikből válogatnia, hiszen együtt vagy huszonegy magyar költőt fordítottunk angolra. A fenti költők közül hármat Clive személyesen is ismert, Petrivel egyszer interjút is készített az angol rádió számára. Amit a fenti névsor mutat, s ami vitán felül áll:



Óra, 1975, Székelyhidas, fotográfia

Wilmert elsősorban az „urbánus” költők vonzzák. Ez nem csak az én sugallatomra történik így, hiszen fordítottunk mi verset Illyés Gyulától meg Kányádi Sándortól is, de például Radnóti-ban a többi közt a költő klasszikus műveltsége fogta meg barátomat, Dsida Nagysütőtörtékében és Pilinszkyben pedig e költők ’keresztény egzisztencializmusa’, ami ma sokak szemében idejélműltnek tűnhet, de ami ma is erős izzást kölcsönöz Pilinszky János általában ’színtelen’ verseinek. Ami pedig a fordítás-részleget bezáró Szabó T. Annát illeti, ő rátalált egy olyan hangra, ami előtte hiányzott költészetünk-

ből: ezen íródott *Elhagy* című verse, ami egy kisgyerek reménytelen anyaimádatát önti szavakba. Ez a nagyszerű vers még angol fordításban is úgyszólván hat, hogy hallgatósága általában könynyekig meghatódik.

A harmadik könyv versantológia, a címe *I lived on this Earth...* (Oly korban életem én...), alcíme *Hungarian Poets on the Holocaust*, vagyis magyar költők a holokausztról. Itt erős hangsúly esik a „magyar” szóra, mert ebben az antológiában (amit feleségemmel, Marival együtt szerkesztettünk) nem tettünk semmilyen vallási vagy egyéb különbséget a szerzők között, Radnóti Miklóstól és Vas Istvántól éppúgy szerepelnek benne ehhez a témához kapcsolódó versek, mint Pilinszkytól vagy Csokits Sándortól. Sőt, külön hangsúlyt helyeztünk arra, hogy amennyiben vannak cigány költőknek jó versei a szinte elfeledett (vagy eltagadott) cigány holokausztról, azok is bekerüljenek az antológiába. Sikerként ilyeneket találunk, Lakatos Menyhért egy versén kívül még Choli Daróczi József és Szolnoki Csanya Zsolt verseit. Összesen 18 magyar költő 44 verse került be az Alba Press által kiadott antológiába, amit Londonban már február 19-én sikeresen be is mutattunk. A verseket itt a világhírű színésznő, Dame Janet Suzmannal együtt olvastuk, és két angol zenész, Marianne Olyver és Robert Schuck olyan zenedarabokat mutatott be az elhangzott versek között, amelyeket a holokauszt áldozatai, illetve a nácik miatt emigrált zeneszerzők komponáltak. Ezért a zenei műsor értelemszerűen Bartók Bélával végződött, Bartók ugyanis (bár mivel ezt nem mindenki tudja, nem árt megjegyezni) a Hitlerrel szövetséges akkori magyar kormányzat politikája miatt emigrált az Egyesült Államokba.

Holokauszt-antológiánk magyarországi bemutatójára április 4-én került (?) sor a budapesti brit követségen. Jönnek velünk (saját költségükön!) az angol zenészek és támogatja az eseményt a Holokauszt Múzeum. Azt hiszem, méltó lesz ez a megemlékezés a második világháborúban származásuk vagy bőrszínük miatt meggyilkoltak millióihoz, annál is inkább, mert a budapesti brit követség falára még tavaly felkerült egy Raoul Wallenberg emléket megőrző emléktábla. Többek között ennek a svéd diplomatának is, aki ezrek életét mentette meg 1944–45-ben, köszönetet mond antológiánk mottója: „Az áldozatoknak és azoknak, akik nem féltek segíteni.”

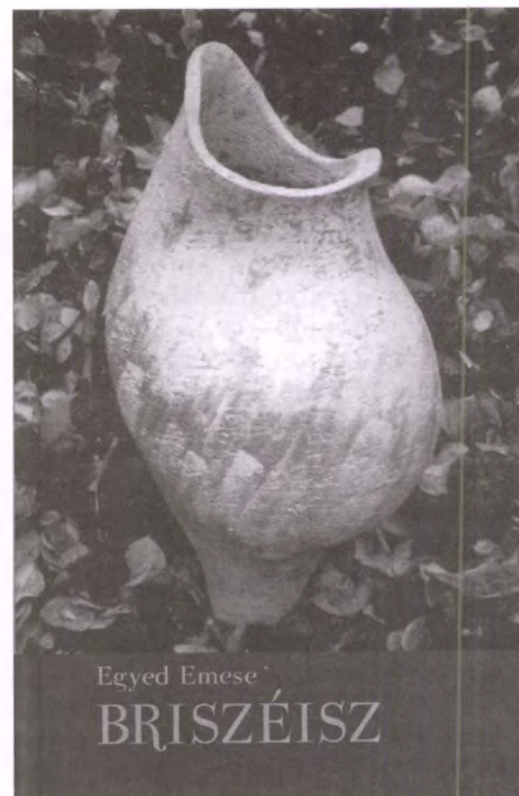
LÁNG ORSOLYA

Azonosulások

Ha a szövegtest is reinkarnálódik, macskává születne újjá a *Briszéisz*. Merthogy most is dorombol, dörgölőzik, könnyen enged neki az olvasó. Amint megtörténik a – mindkét fél számára – felelősségteljes befogadás, hirtelen kiereszti körmeit, láthatatlan sebet ejtve, mintegy utólagos figyelmeztetésül. Ekkor az olvasó kénytelen ráeszmélni saját elvárásainak önkényes voltára, és máris magára hagyottan bámulhat az ismeretlen helyre és beláthatatlan időre visszahúzódt szöveg után. A macskaszöveg tulajdonsága, hogy elzárkózásából egyszerre megejtő mértékű nyitottságot képes tanúsítani. Mint sebezhető, ösztönösen oltalmunkba vesszük (azaz: ő részesít kegyeiben), felismerjük, hogy érdemes vele foglalkozni (azaz: ő engedi magához közel az interpretációk sokféleségét).

Ha a szövegtest még életében más alakot ölt, a *Briszéisz*ből szöttes lesz. Falikárpit, gobelin, Pénélopé szőnyege. A szövés és ennek szűkebb-tágabb értelemben vett rokonszavai (szövet, szöttes, kárpit, hímzés, gyékény, szőnyeg, öltés, kelme, zsinór stb.) nyitnak rá a szöveg egyik legfontosabb asszociációs terére. „Ének szövődik/a lehetetlenről”, így a *Hosszúének* felütése. Induljunk el hát ezen a szálon. Szövésnek azt a műveletet nevezzük, amellyel az egymásra merőleges irányban haladó fonalrendszerek fonalaikat különböző módon keresztezik, hogy a fonalakból összefüggő felületet készítsenek. Ehhez legalább két fonalrendszer kell: a kelme hosszában haladót láncnak, a szélességben haladót vetésnek nevezik. Azért érzem fontosnak szóról szóra ezt a meghatározást, mert erre a kötetre is érvényes. A kettős fonalrendszer szinte tapinthatóan tölti be a kettős gerinc szerepét: a kötet baloldalán a *Hosszúének* címet viselő versfüzér, a jobboldalakon a *keresés* címet viselő epikus egység oszlik fejezetekre és *mellékletekre*. „Az öltögetés, mint a könnyhullatás, könnyít a szíven” (87.), vallja a szöveg. Ebben a markánsan női beszédhelyzetben hol egymással párhuzamosan, hol egymásra merőlegesen, de végső sorban egy irányba tartó vonalak szimultán rajzolódnak ki szemünk előtt. A párba szerkesztett szövegek élébe áll annak, hogy a versbeszéd sodrását az öntörvényűbb ütemben és szerteágazóbb irányban haladó emlékezés/elmélkedés megtörje. „Folyóbeszéd és verspart”, így nevezi meg e két fonalrendszert a *Prológus*.

Kárpitba szövő bánatát a nő, megfutamodásából pajzsot kovácsol a férfi. Talán így lehetne egy mondatba foglalni a *Briszéisz* tapasztalatát. És mintha ez a bináris oppozíciókat magába olvasztó mitologikus világszemlélet alakítaná az elbeszélés hangnemeit is. A sokféleség jegyében születik a szöveg: az antik kultúra hagyományaitól (akár a díszleteket, akár a szentenciózus megfogalmazást tekintve) az egyedi, hangsúlyosan személyes hangvételű kitárulkozásig jut el. Mese, anekdota, stilizált napló, bölcsélet ötvöződik ebben a prózában; a lírai részben az egysoros töredéktől a népdalokat idéző felelgetőkön át, a ráolvasásoktól a klasszikus szerkezetű és rímképletű dalig terjednek a forma variációi. Aki új meg új köntösbe bújik: rejtőzködik. *Briszéisz* és az elbeszélő alakja egymásba játszik: a történet szintjén kibontakozó szakítás-, búcsú-, keresés-, menekülés-motívum a műfaji sokrétűségben jut kifejezésre. A színekben tobzó szöveg: álarc (lásd a kötet hátlapjára kiemelt szövegrészt). Az epikai kellékekkel való játék (akár az öttusa váltott szerekekkel való célfutása) az egyén dilemmáján átszűrve nem más, mint a múlt köntösébe bújtatott jelen. A szöveg-szövegeten átütő fájdalmat a mítosz jelenvalósága tompítja, mert a személyes történet arra törekszik, hogy az örökérvényű emberi történetek sorában megtalálja a helyét. Nem is lényeges már, hogy kit takar a hős neve, ha a nevet viselő a névben elevenedik meg. Apollón, Akhilleusz, *Briszéisz*, Déidameia, Thétisz: régről ismert nevek – Éanna, Edlisz, Bredofón, Hudlisz, Ágiszthó, Zólkosz: a személyes mitológia szereplői. Trója, Lyrnessus: az ütközet és a védelem terei. „(Ha nem tudod a nevedet, adj újakat, s ragaszkodj hozzájuk egy ideig.)” (197.), vagy: „többet ér, ha a legapróbb részletek nevét magad jelölöd. Az összefüggés megsejtésére nem mindig vagyunk képesek, és megnyugtat a gondolat, hogy valaki, Valaki mégiscsak figyelni iparkodásunkat.” (89.) Ez a felvetés az író-olvasó viszonyára is kiterjeszthető. Odafigyeléssel kísérlük ezt az iparkodást, mert kíváncsiak vagyunk arra, hogy hova vezet. És miként Weöres Sándor *Pszichéjét* olvasva, megnyugvással tölt el egy-egy valóságra utaló jel, „bizonyíték” közbeékelése, el akarván hinni, hogy a szöveg által megteremtett, eleven figura a valóságban létezett, vagy csupán hogy gyönyörködni tudjunk abban a filológiai körtekintésben, amely létjogosultságot biztosít az invenció szülöttének is, *Briszéisz* létezéséhez sem fér kétségünk, hiszen



az *Iliász* szereplője (s mint ilyen, legalábbis a fikció múltjában él már jóideje). Ezek után azt is evidenciaként fogadjuk, hogy leánykorának meghatározó alakját Ágiszthónak hívják. Adalékokat kapunk egy vázlatként rögzült portréhoz.

„Miért keressük a megfejtő mondatot, az alakmást az időben? (...) Ahogy telik az idő, egyre inkább úgy véljük, csak mások életével érthető meg a magunké.” (208.) A másokról alkotott történetek között az elbeszélő én magát definiálja: „Az vagyok, pörgettyű. Valamikor öröme csi-szoltak, de ki kérde azt már.” (183.), „Egy karéj kenyér a párna alatt. Az vagyok.” (209.), „örökségem ez a hányódás” (212.), majd dőlt betűkbe szedve: „*Briszéisz, nem vagy fiatal!*” (194.). *Nigra sum, sed formosa*, a szicíliai Fekete Madonna. Kinek és kiről szólnak e sorok? „Próbálom elképzelni, mi lesz végtére velem. Nézem az egyedül élő asszonyokat. (...) Nem tudom tovább, nincs tovább.” (43.) Kíméletlenebb az önmagába tekintő, mint az olvasó, kinek kíváncsisága és kombináló hajlama általában nem ismer határokat. De itt semmi sem egyértelmű: rébuszok és álnevek, töredékek és kihagyások egyfelől („nincs elme felismerni az összefüggést” (91.), „Mint sovány igásállatok testén a csontok – kiütköznek a mesén az elhallgatott részek. (...) Arra pedig, jaj, még sincs idő, hogy végigmeséljünk mindent, az emlékezet másképpen rendelkezik. Majd apránként, mondogatnám, ahogy adódik. (...) Miért is akarom megszabni a történetmondás rendjét?” (95.), másfelől meg utalások átjárható rendszere, nyíltzavú értékítélet, szentenciózus létösszeg-

zés, cizellált formába öntött szabad ötletek jegyzéke. Az elbeszélés nehézségei párhuzamosan foglalkoztatják az elbeszélőt a személyes élettörténetben felmerülő akadályok leküzdésével (így mosódik össze a címszereplő és az elbeszélő személye). Az egzaltált szövegalkítás egy szinte minden (még a cím-)szereplőtől (is) független belső vívódás hullámozó vonalát követi. „...utólag veszem észre, mi mindent nem értek, csak apró szálak az emlékezetben: az összefüggés csak érzelmek mulandósága.” (95.) Ne keressen összefüggést itt az, aki soha nem volt még nagyon szomorú. Vagy nagyon boldog.

A *Mesékből* (1998, Kritérium) ismert istenkereső hang a *Briszéisz*ben mint ha révbe ért volna. A *Mesék* névtelenül személyes vallomástevője valóságos szavakért („amelyek nem elfednek, szétmorzszálnak, hanem kijelentenek és bizonyítanak”) esdett akkor, az utolsó oldalon, ugyanott, ahol a szöveg szintjén tudatosult: „érezni, hogy távolodunk”. Ez a (bizonyos értelemben a lényegtől való) eltávolodás a szavak alkalmatlanságának, a fogalmi háló felleselésének volt tulajdonítható. Mintha az akkori történetben többször emlegetett elásott üzenetek, szövegek kerültek volna most felszínre. Bármennyire is széttartó a *Briszéisz* gondolatmenete, mondatkezelése, vagy töredezettség a *Mesék*ben összeálló bukástörténetnél, az érzelmi állomány, amelyből építkezik, koncentráltabbá teszi. Amikor a mások történetét meséli, akkor is magáról beszél, önmaga érdekli, senki más, és ez erőssé teszi. A rejtőzködő elbeszélő, aki a *Mesék*ben még „saját szavainak örvényébe kerülve” kapott volna valamiféle bizonyosság után, a *Briszéisz*ben mindent elenged – menjen, múljon, távozzon –, ő marad, hogy leltárt készítsen. A *Mesék* várakozás volt, a *Briszéisz* búcsú. Ami e kettő közt történt, mindkettőnek a magva.

Egyed Emese: *Briszéisz*. Erdélyi Híradó Kiadó – Előretolt Helyőrség Szépirodalmi Páholy, Kolozsvár, 2011.



DEMETER ZSUZSA

Színház és kontextusai

Miként lehet a dráma- és színháztörténet utóbbi több mint fél évezredes történelméről számot adni két kötetben? Nos, erre a nem mindennapi feladatra vállalkoztak annak a nemzetközi drámatörténeti konferenciának a szervezői, amelyre Kolozsvárra, 2009 júniusában került sor. A többnapos tanácskozás anyaga, a szervezőknek, az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek, illetve a BBTE Bölcsészettudományi Karának köszönhetően 2011-ben már napvilágot is látott – két terjedelmes kötetbe foglalva az előadások szerkesztett változatait – a körüljárt terület időben és térben igen szerteágazó, a 16. századtól napjainkig követi nemcsak a színház szövegvilágának alakulástörténetét, de néha-néha a szerzők fellépnek a színházi porondra is, hogy bevilágítsanak egy-egy előadás rejtettebb kulisszatitkaiba.

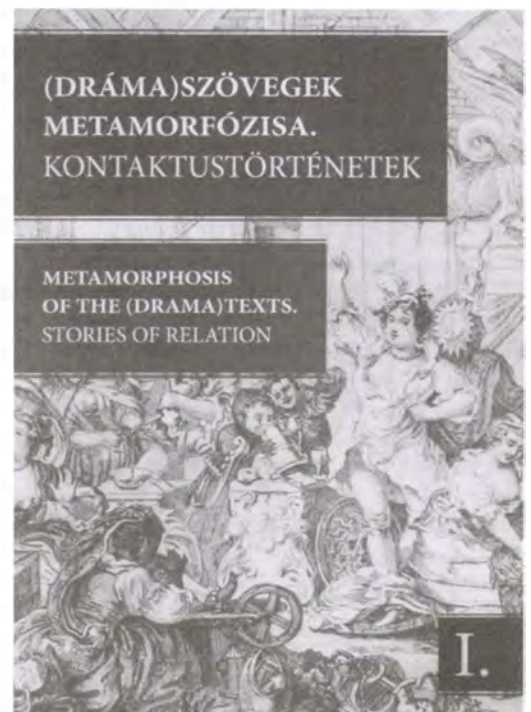
A két kötet a kronologikus elrendezést követi, az első – amely a *Régi Magyar Színház* sorozat ötödik kötete is egyben, hiszen a konferencia részben a magyarországi színházkutatók konferenciasorozatába is illeszkedett – a 16. századtól egészen a 19. századig öleli fel az egyházi és világi dráma alakulástörténetét, az igen szerteágazó anyagot alfejezetekbe tömörítve, csoportosítva. A három nagyobb alfejezet tematikus pontok mentén teremt kapcsolatot szövegek és régiók, centrum és periféria, közönség és színház világa között. Az első nagyobb egységet, amely a *Kontaktusok, szövegek* címet viseli, a Sorbonne professzora, Jean-Marie Valentin francia nyelvű tanulmánya indítja *Strasbourg et le théâtre*. Mint a konferenciakötet címe is jelzi, a szervező-szerkesztők a dráma- és színháztörténet igen szerteágazó kontextusából a kontaktustörténetre helyezik a hangsúlyt, s ez nem csak a tanulmányok többnyelvűségében figyelhető meg. A már említett tematikus részek is ennek a kontaktusnak a mélységeire igyekeznek reflektálni, a 16–17. századi strasburgi kitekintés után az igen gazdag magyar iskoladramák programjairól értekezik Demeter Júlia. Világi színház, iskolai és egyházi színjátszás kapcsolatáról kaphatunk így részletes tájékoztatást, s ha meg kellene húznunk egy képzeletbeli térképen azokat a helyszíneket, amelyekre ezek a szövegek kalauzsolnak, akkor Eperjestől Losoncon és Magyaróváron át Csíksomlyóig jutunk.

Az első nagyobb alfejezet tanulmányai azonban csak kis morzsái annak a nagyívű kutatásnak, amely az 1980-as évektől próbálja a magyar dráma- és színháztörténet félezer éves eseményeit feltárni – erről a kutatómunkáról a harmadik alfejezetben Kilián István tanulmánya tudósít. A második alfejezet, a *Témák, intertextualitás* már a kor-

szaknál fogva is ki-kilép az egyház és az iskola falai közül. A világi színházba betérve azonban a témákról és motívumokról már egyre inkább a fordításra és a kapcsolattörténetre, s így egy-egy figurára tevődik a hangsúly, többek között Voltaire-re és Corneille-re, illetve Péczeli József és Teleki Ádám fordításaira, s az imént már említett centrum és periféria viszonyára, Kazinczy és az erdélyi színjátszás viszonyának tükrében. Az egyik legérdekesebb szövege a fejezetnek a Melinda könnyeiről számot adó, Nagy Imre-féle *Bánk bán*-tanulmány, amely a szemnek mint színházi jelnek a kontextusában vállalkozik igen innovatív értelmezésre.

A második kötet tematikailag heterogénebb, a szerkesztők tudatosan terjesztik ki az eddigi időben szűkített konferenciát a jelen színházára is, s mint Egyed Emese, a kötet egyik szerkesztője írja: „médiatörténeti összefüggésben kívántuk láttatni a dráma szövegét és magát a teátrálisként értelmezhető eseményt.” A *Társulatok, kísérletek*, a *Drámai politológia*, *Paidea*, valamint a *Recepció, kérdések* alcímekkel ellátott fejezetekben egyaránt olvashatunk a *Kalevala* kortárs színpadi változatairól, Bocsárdi László *Rómeó és Júlia*-rendezéséről, s ugyancsak terítékre kerül a vajdasági, a romániai, a meánkieli színház és szövegvilága is. S ha már elszédültünk ebben a színes színházi kávalkádban, Kiliányi András tanulmánya révén kikorcsolyázhatjuk magunkat kedvünkre az első kolozsvári jégbálon.

Egyed Emese – Bartha Katalin Ágnes – Tar Gabriella Nóra (szerk.): *(Dráma)szövegek metamorfózisa. Kontaktustörténetek I–II*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2011.



SZÁNTAI JÁNOS

A diktatúra indiszkkrét tája

A posztkommunista korszak művészetének, ezen belül a filmnek egyik vállalt, sőt, zászlóira tűzött feladata az átkos múlttal való szembenézés, e múlt (görbe)tükröztetése, ki, a jelenbe, jövőbe, ahova. A román filmművészet sem különbözik e tekintetben a többi ex-vasfüggönyös országtól. A mioritikus újhullám fenegyerekei sorra lerótták mozgóképes tiszteletüket a siratófalnál, ki jobban, ki kevésbé jól. A legújabb komcsi rendszertablót egy elsőfilmes ember jegyzi. Igaz, az illető „civilben” a román színházi univerzum egyik terminátora: Silviu Purcărete-ről van szó. A film címe: *Valahol Palilulában*. Vagy Palilulán. Bár a -ban jobban talál, szerintem legalábbis: benne lenni abban a világban, annak a világnak foglya lenni. De lássuk, miről van szó.

Van egy fiatal doki, Serafim, akit a kor játékszabályai szerint az egyetem elvégzése után kihelyeznek falura. Eddig semmi különös, ezt csinálta minden hazai orvos 1989 előtt, már aki nem tudta kicselezni a rendszert. (Megjegyzem, a dokit Dimény Áron alakítja. Így jelenik meg a végfőcímben. Távol álljon tőlem, hogy kisebbségi frusztrációkat vigyek a történetbe, de az istenért, nem így hívják az embert. Van neki rendes neve: Dimény Áron. Egy helyi román sajtóterméktől nem vár sokat az ember, egy több millió eurós költségvetésű nagyjátékfilm illetékes szakembereitől viszont esetleg, mégis, talán, igen.) Tél van. Egy terepjáró kiteszi Serafimet (szeráf – az angyalok első karának tagja) a semmi hátára, a hóba. Emberünk elindul, találkozik egy békával. Hm. Aztán egy mozdollyal. Doki fel a vasparipára, elindulnak a falu felé. A járgányon van egy mozdonyvezető, néhány gyönyörű oleander, egy borotválkozó férfi (mint kiderül, ő a gyerekorvos Palilulában, hamarosan meghal, de folyton feltámad), egy borotválkozó nő (ő a takarítószemélyzet, mellékállásban gombás ételeket főz és dohányzik), meg egy zongorista, aki majd végigzongorázza a filmet. Ezzel a jelenettel az elsőfilmes rendező alaposan és végérvényesen bedobja a nézőt a film világának feneketlen katlanába. Világos: ez a dolgozat nem lesz (kis)realista, nem lesz újhullámos. Az elmúlt húsz év tudtommal egyetlen nem-realista filmje ez, már ami a kommunista rendszer mozgóképes ábrázolását illeti. (Hadd jegyezzük meg azért: 1985-ben Mircea Daneliuc elkészítette *Glissando* című, 158 perces dolgozatát, ami, noha cselekménye a 30-as években játszódik, jó pár áthallást tartalmaz, az akkor jelenébe.) Feltevődik a kérdés, hogy ha nem realista, akkor milyen. Sokan írták: szimbolista, szürrealista, allegória. A szimbolizmus, allegóriával egyetértek, a szürrealizmussal nem. Ha jól megnézi az ember,

minden egyes jelkép – legyen az akár a legelrugaszkodottabbnak tűnő – közvetlenül kapcsolódik a jelentéshez. Ez pedig nem a szürrealista látás- és láttatásmód sajátja. Tehát: szimbolikus allegória. Nem hiába lo-vagolok az izmusokon, góriákon. Purcărete filmje ugyanis igazából nem film. Hanem koncept. Van neki egy sajátos konceptje a kommunista rendszerről. Fogta ezt a konceptet, letette néhány kamera elé, és 145 percig vette, vette. Ez persze nem jelenti azt, hogy teljesen célt tévesztett. Sőt. Hidegrázósan bűbajos képsorokba botlik a néző, ha van türelme figyelni. Az az érzésem, hogy valahol itt rejtőzik a színházi nagyember első filmjének fő erénye. Hogy sikerül neki ábrázolni a kommunista rendszerben élő emberek sokaságának fantáziálásából összeálló (vagy épp össze-nem-álló) világot. Odakint, a másik Palilulában (de nevezhetjük akár Romániának is), nem történik semmi. A diktatúra van, volt és lesz. A végtelenségig. Egyfajta mátrix ez. Kint van, mondjuk a 4,3,2 világa, bent pedig tombol a lázfantázia. Könnyen érthető (főként azok számára, akik valóban is megélték a hatvanas-hetvenes-nyolcvanas éveket), hogy a diktatúrára megfellebbezhetetlennek és öröknek hitt jelenlétére adható egyik lehetséges válasz a fantáziába való belső emigráció. Hát nagyjából ez Palilula. Ahol minduntalan feltámadnak a népek. Kicsit. Ahol a gravitáció sem abszolút törvény. (Nagyon bájos, ahogy a szereplők neveltükben elhagyják az anyapadlót. Az effektus itt funkcionális. Ellentétben más

KINEMATOGRAF

fejezi a filmet: ilyen a körülmények meg a költségvetés szigorú ereje. Viszont nem ott, és nem azért fejezi be, ahol, és amiért kell. Mert muszáj. Hanem ott, ahol (és mert) úgy hozza a kedve. És itt kezdődnek a bajok.

A mozgóképre vett konceptnek ugyanis nincs története. Nincs dramaturgiája. Ezt pedig egy színházi rendezőóriásnak tudnia kellene. Biztos tudja is. Nem hiszem, hogy nem tudja. Csak nem veszi tudomásul. Szeráfunk személyisége nem halad semerre. De egyik szereplőé sem. Nincs fejlődés, nincs irány. Persze ez az egysíkúság, iránytalanság, drámai ívtelenség szervesen illeszkedik a koncepthez. Na de talán nem kellett volna éppen mindent feladni a rím kedvéért. Mert egy idő után hiába halmoz bravúrt bravúrra Adrian Silișteanu csodakamerája, hiába rázza bennünk a hideget Helmuth Stürmer és Dragoș Buhagiar horrordíszlete, hiába van látvány, és hiába kápráztatnak a legkiválóbb színészi alakítások (Dimény Áronon kívül, hogy aszúrban maradnak a főcímmel, George Mihăiță, Răzvan Vasilescu, Constantin Chiriac, Horațiu Mălăele, Ofelia Popii és a többiek). Minden hiába: unatkozni kezdünk. És ezzel meghalt a film. Béka poraira, hogy igazodjam a rendezői szimbolikához.

Egy dologról még szót ejtenék. Az effektusokról. Említettem, hogy az antigravitációs elem funkcionális volt egy adott jelenetben. Általánosabbra fordítva a szót: a hollywoodi viszonyítási alapot ismerve, bárki filmes nagyon figyeljen oda, hogyan használja az effektusokat. Purcărete opuszában van például egy effektufarkas. Ne haragudjon rám senki, de nagyon béna. Van aztán egy béna effektuszámár meg sok béna effektulég. Ami nem megy, azt nem kell erőltetni. Abban légy erős, filmkészítő csapat, amiben otthon mozogsz. Igaz, más, kevésbé dinamikus effektek, trükkök jól működnek.

Summa summarum: igen jó film lehetett volna a *Palilula*, ha... ha a rendező nem lesz szerelmes a gyermekébe. Előfordult ez már nem-elsőfilmes ren-

dezőkkel is (lásd, például Peter Greenaway egyes opuszait), de ott is, itt is kár a képtért. Kellene egy kis kontrollmonitor a fejbe. Mert hiába érvelünk, hogy így szép, úgy jó, amúgy furmányos. A néző 145 percen át ül a teremben, és úgy jön ki, hogy unatkozott. Pont. Ezzel nincs mit kezdeni. Se piár, se színházi elismertség, de még Isten se segíthet itt. Akárcsak Palilulán.

Valahol Palilulán (Undeva la Palilula), román film, 2012, 145 perc. **Rendező:** Silviu Purcărete. **Operatőr:** Adrian Silișteanu. **Vágó:** Cătălin Cristuțiu. **Szereplők:** Dimény Áron, George Mihăiță, Răzvan Vasilescu, Horațiu Mălăele, Adriana Șchiopu, Constantin Chiriac.



szituációkkal.) Ahol a hermafrodita teleholdkor nővé válik, újholdkor pedig férfivá. Ahol a néger kifehéredik. Ahova váratlanul befut a fény expresszvonata, hogy az ismeretlenbe szállítsa a neppertermék békacombokat. Ahol, ahol. Tünetmentes fantáziavilág ez. A diktatúra itt nincs jelen. Illetve, ha jelen van is, csak háttérként. Mint a Hold. (Ezért nem értettem a Ceaușescu- és Elena-képek ad hoc körbehurcolását, meg a zászlókat. Túl konkrétak. Nem odavalók. Főlöselegesen. Aki érti, ezek nélkül is érti, hol, mikor vagyunk.) Hanem: ennek a fantáziavilágnak nincs vége. Nem 145 percig, 1450-ig, 14 500-ig lehetett volna folytatni az apró lázálmok egymás mellé rakosgatását. Hogy az elsőfilmes rendező mégis be-

KÓDEX —

Letehetetlen könyv Németh László 1956 forradalmáról most megjelent kötete, ráadásul el is olvasható egy szuszra. Rövidségében is sokat mondó, a maga rejtett kapcsolataival az életmű teljes összefüggésrendszerét előhívja, sokkal többet mond, mint amit ígér. Nem azért, mert új tényekkel, összefüggésekkel szolgál a forradalomról, vagy megváltoztatja a szerzőről más írásai nyomán kialakítható képet. Mégis, annak ellenére (sőt talán éppen amiatt!), hogy Németh László egy különös véletlen folytán kimaradt a forradalom első hetének alapvetően fontos eseményeiből, mindenek előtt október 23. katarzisából, gondolkodásmódjával, azonosulásával és aggodalmaival új szempontokat kínál az '56 előtti és utáni magyar történelemről alkotott közkeletű, kevés pólusú, árnyalatok nélkülségében torzuló képhez.

Am akár ettől függetlenül is leszögezhető: a XX. századi magyar művelődéstörténet egyik legegységesebb szelleme szól kora és nemzete történelmének egyik legjelentősebb eseményéről. Ez pedig önmagában, minden más tényezőtől függetlenül is kivételesen fontosá teszi a most közreadott, könyvben ilyenformán először megjelent írásokat (amelyek közül a legismertebb az *Irodalmi Újság* november 2-ai, legendás számában közreadott, többnyire félreértelmezett, összefüggéseiből kiragadott *Emelkedő nemzet*). E kötetben együtt vannak azok a szövegek, amelyeket Németh Lászlóból 1956 forradalma hívott elő.

A gyűjtemény legfontosabb darabjai fél évszázados késéssel kerülnek olvasóik elé. Ennyi idő elteltével többnyire már dokumentummá válnak a sorsot alakítani akaró gondolatok, nincs meg az az esélyük, hogy úgy hassanak, úgy épüljenek a történelem folyamataiba, ahogyan azt alkotójuk óhajtott, és ezek az írásai érdemelték volna. Ahhoz azonban soha nincs késő, hogy a történeti gondolkodást alakítsák, az emlékezés folyamatát befolyásolják. Németh kivételes szellemi és erkölcsi sugárzása, a XX. századi magyar esztétikában különleges szerepet betöltő gondolatainak az alkotói életútban és a személyiségben rejlő aranyfedezete azonban ma is aktuálissá teszi e „palackposta” első pillantásra sorsában késve elénk kerülő üzenetét.

Németh 1956-os művei közül csak az *Emelkedő nemzet* mondható közismertnek, a forradalom napjaiban megjelent két további cikkéről inkább csak a szakma tud, míg a *Magam helyett* önreflexióra épülő esszéjűzésének ide vágó fejezete és a *A magyar forradalomról* címet viselő összefoglalás évtizedeken át a hagyatékban rejtőzött. Utóbbiban szögezi le: „A magyar forradalom egyike azoknak az eseményeknek, amelyek megváltoztatják megállapodottnak hitt fogalmainkat – s új, mélyebb értelmet adnak az annyiszor értelmezetteknek.”

A szövegek nagyjából egy történelmi időben születtek (a *Magam helyett* 1959-ben írt fejezete lényegében az 1956 novemberében született áttekintés anyagát idézi). Gondolatiságuk, szövegük átfedései egy tömbből faragottságuk bizonyítékai, ugyanakkor mindaz, ami a forradalom lázrohama után következett, eleve megakadályozta, hogy véglegesre csiszolásukra és a történetek távlatától átfogóbbá vált bővítésükre is sor kerüljön. Az írói álláspont egysége nem csak abban mutatkozik, hogy állításai, felvetései közt érdemi eltérések nincsenek, inkább csak a megjelenés pillanata és helye, illetve a meg nem jelenés tudata befolyásolta üzeneteiket, árnyalataikat. De mindez csak világosabbá és egyértelműbbé teszi a bennük megfogalmazott gondolatokat – amelyek nem egyszerűen a pillanat szülöttei, hanem az életmű egészének rendszerébe illeszkednek.

Gróh Gáspár: Jegyzetek egy „váratlan tüemény” margóján. Németh László 1956 forradalmáról. HITEL. 2012. április, 4. szám

— INDEX —

EMBER A ZENE MÖGÖTT Csak tiszta szívből

Csak tiszta szívből!

Ez a *Cantata profanában* világgá kiáltott üzenet milliók gondolatában, lelkében talált otthonra, immár közel száz éve. És ma még többen viszik tovább ezt a minden eszménél főbb életérzést, életkíváncsot, mint valaha is az eltelt sok évtizedben. Minden „talpalatnyi zöld”-ért meg kell küzdenünk. Mozgalom is lett belőle, mégpedig mind jobban kiszélesedő, világméretű megmozdulás. A zenében is széles körben hódított a gondolat: „vissza a gyökerekhez”. Stravinsky pár hangnyiosztinató motívumai éppúgy a zene kezdetéig nyúlnak vissza, mint a báli szigeti muzsika, az afrikai törzsi zenék európai lenyomatai (pl. Bartók: *Báli szigetén* c. zongoradarabja a *Mikrokosmosz*ból). De a legmaibb zene gregorián zenei emlékeket felkutató kísérletei, vagy a kezdeti polifóniát „újralmodó” kóruszenék (Arvo Pärt) szintén a friss forrásokat kereső gondolat jegyében születtek meg. De rengeteg példa a többi művészet hasonló megvalósításainak világából éppúgy, mint a tudomány vagy a napi fogyasztás, árucikk-termelés területéről. A bio-élelmiszerek mai divatja az egészség megőrzését szolgálja, a bio-zene lelki épségünket védi a torzításoktól. Mára ugyanis már van bio-zene is.

A hetvenes évektől fordultunk vissza a népzene eredeti világához. A milliónyi sablonos népdalfeldolgozás divatja letűnt, és csak eredeti, hiteles népzene váltotta fel a napi életben éppúgy, mint a koncerttermekben.

Csak tiszta ésszerűségből!

Nagyon megunta a zene az érzelmek tobzódását, amiben kiélte magát a romantika. Vissza a tiszta észhez, adták ki a jelszót a dodekafonisták. Óriási mozgalom kerekedett a tiszta ész muzsikájából. Ma is él és hat, bár már sokan elparentálták a szeriálizmust és rokonait, de amíg ember lesz a földön, a logikailag megteremtendő zene gondolata nem fog elveszni az emberiség tudatából.

Csak tiszta technikából!

hangzik mind szélesebb körben a MAI JELSZÓ. Egy-két évtizeddel ezelőtt még nem is gyanítottuk azt a hangfelvétel, hangkiszámíthatóság, hangelemzés, hangszínezés és – megőrzéstechnikát elősegítő készülékek lehetőségét, amit ma-

napság már kisgyerek kortól kezdve mindenki használhat, sőt, KIHASZNÁLHAT. Könnyű lett a komponálás – hála Istennek –, könnyű lett a zenei emlékezés (bármikor, bármilyen újraéleszthető). Csak egy dolog nem lett könnyebb a technika jóvoltából: a lélek jelenléte a *computerben*.

Csak tiszta eladhatóságból!

Helyesebben: csak tiszta szemfényvesztésből! Ahová a pénz betette a lábát, ott minden más elpusztul, lecsupaszul, csak a jól kigondolt érdek marad meg. Nagy kérdés, hogy van-e még művészet, van-e még igazi emberi élet?

És ekkor lépett fel valami, amiről már azt hittük, hogy kiveszett. Íme az új törekvés:

Csak tiszta szívből!

Ezt az új világot egy kedves kis lemez hozta el számomra elérhető lelki közelségbe. MÁRK ATTILA 2005-ben, TISZTA SZÍVVEL címmel József Attila 100. születésnapja alkalmából CD-lemezt jelentetett meg a sepsiszentgyörgyi Langer stúdió felvételeként (felvétel Langer Csaba, közreműködik Lakatos Sándor, baszszusgitár, a fedőlap Kósa Sándor festményének felhasználásával készült). A zeneszerző-énekes-előadó, a lemezt feleségének, Páll Tündének ajánlja „József Attila verseinek megszerettetéséért hála-ból”. Tizennégy József Attila-vers szerepel, a legszebbekből. Egy vers – egy dallam. Tiszta szívű egyszerűséggel megkomponálva és előadva. Milyen közvetlen áradása a belülről fakadó zenei forrásnak kell ahhoz, hogy valaki hozzá merjen nyúlni ezekhez a helyenként nagyon filozofikus versekhez, és azokat *dallammá*, és ami még ennél is több, DALLÁ oldja. Ez a belső zenei forrás olyan dallami megoldásokat sugall a szerzőnek, amelyek elkerülik a szabványos – és éppen ezért üres – megoldásokat. Amit e lemeztől hallunk, az nem a szokványos könnyűzene. Ezeket a dallamokat otthon is lehet énekelni, bensőséges környezetben. (Egynémelyikét akár altatódal-ként is, a kicsik számára is szép muzsikaként lehetne eldúdolni – szöveg nélkül is van hangulatuk.) Vajon merre megy a (zenei) világ? Van-e benne hely a szív zenéjének?

TERÉNYI EDE

Júniusi évfordulók

- 1 – 130 éve született John Drinkwater angol költő
- 2 – 160 éve halt meg Mikulás Dohnány szlovák költő
- 3 – 90 éve halt meg Duiliu Zamfirescu román író
- 4 – 110 éve született Illés Endre író
- 5 – 100 éve született Szabó Zoltán író
- 6 – 180 éve halt meg Jeremy Bentham angol jogtudós
30 éve halt meg Franz Storch romániai német író
- 7 – 20 éve halt meg George Drumur román költő
- 8 – 460 éve született Gabriele Chiabrera olasz költő
9 – 35 éve halt meg Békeffi István kabaréíró
230 éve született Peter Fisher kanadai költő
100 éve halt meg Ion Luca Caragiale román író
- 10 – 460 éve halt meg Alexander Barclay skót költő
180 éve született Jules Vallès francia író
- 11 – 20 éve halt meg David Prodan román történész
- 12 – 80 éve született Bálint Tibor erdélyi író
210 éve született Harriet Martineau angol író
170 éve született Martin Schanz német filológus
- 13 – 260 éve született Fanny Burney angol író
- 14 – 140 éve született Karel Engelmüller cseh író
130 éve született Gerevich Tibor történész
85 éve halt meg Jerome Klapka Jerome angol író
- 15 – 200 éve született Harriet Beecher Stowe amerikai író
350 éve halt meg Lukasz Opalinski lengyel költő
- 16 – 35 éve halt meg Baráth Béla erdélyi művelődéstörténész
50 éve halt meg Hans Kirk dán író
- 17 – 250 éve halt meg Prosper Jolyot de Crébillon francia író
680 éve halt meg Ahmed an-Nuvairi arab történész

- 85 éve született Sütő András erdélyi író
- 18 – 110 éve halt meg Samuel Butler angol költő
135 éve született Gombocz Zoltán nyelvész
200 éve született Ivan Alekszandrovics Goncsarov orosz író
- 19 – 230 éve született Félicité Robert de Lamennais francia író
- 20 – 960 éve halt meg Fan Csung-jen kínai író
90 éve született Jánosházy György erdélyi költő
140 éve halt meg Nicolae Skelitti román műfordító
- 21 – 100 éve született Mary Mc Carthy amerikai író
- 22 – 485 éve halt meg Niccolò Machiavelli olasz író
130 éve született Somlyó Zoltán költő
- 23 – 70 éve halt meg Oláh Gábor költő
250 éve született Christian August Vulpius német író
- 24 – 470 éve született Juan de Yepes y Alvarez spanyol író
- 25 – 190 éve halt meg Ernst Theodor August Hoffmann német író
- 26 – 120 éve született Pearl S. Buck amerikai író
30 éve halt meg Csengeri Dezső író
90 éve született Földes László erdélyi kritikus
85 éve halt meg Vasile Pârvan román történész
- 27 – 140 éve született Paul Lawrence Dunbar amerikai költő
- 28 – 85 éve született Bustya Endre erdélyi irodalomtörténész
- 70 éve halt meg Janka Kupala belorusz költő
300 éve született Jean-Jacques Rousseau francia író
- 29 – 150 éve született Radó Antal műfordító
- 30 – 80 éve halt meg Gyp francia író
- 490 éve halt meg Johannes Reuchlin német humanista
- ? – 420 éve halt meg Bogáti Fazakas Miklós költő
- 185 éve halt meg Perecsényi Nagy László költő

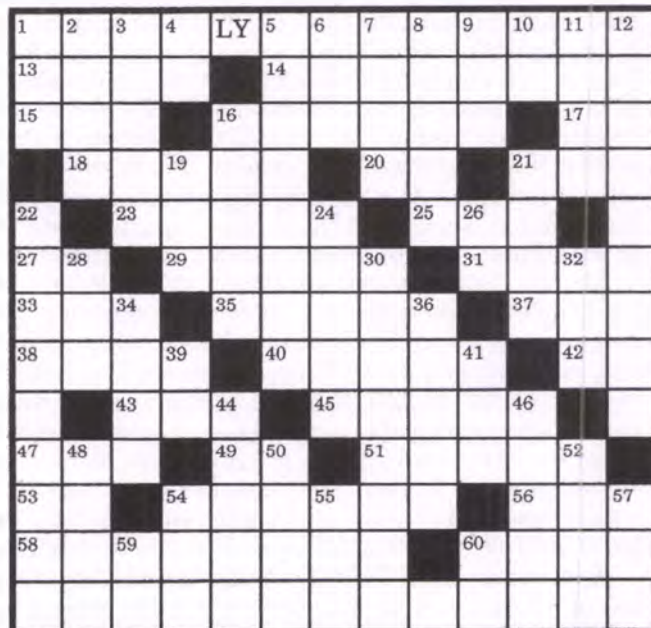
Hunyady

VÍZSZINTES

1. Hunyady Sándor (1890–1942) magyar író műve. 13. Menekvési, megoldási lehetőség. 14. Munkadarabot úgy vág, hogy részbe találjon. 15. Tenisztorna. 16. Megbosszuló. 17. Kétel! 18. Vevőre lel az áru. 20. Enyém, angolul. 21. Kacat. 23. Tom ...; a Slayer énekese. 25. Levartt hajtás. 27. Klasszikus kötőszó. 29. Szultáni rendelet. 31. Eposz egy fejezete. 33. Ada ...; olimpiai bajnok holland úszónő. 35. Mártás. 37. ... right!; Minden rendben! (angol) 38. Nem kell több. 40. Azon a helyen (népies). 42. Zeus kedvese. 43. Nyakmelegítő. 45. Hajfür. 47. Mar a rozsda. 49. Az ezüst vegyjele. 51. Győr...-Sopron; magyar megye. 53. Század, röviden. 54. írásjel. 56. Sapienti ...; A bölcsnek elegendő. 58. Ajtó-ablak magunkra csukása. 60. Embléma, jelvény.

FÜGGŐLEGES

1. Régi rádiómárka. 2. A szokásnak, az előírásnak megfelelően. 3. Kettős. 4. Csokoládéfajta. 5. Erdőben tavaszi virágot szedő. 6. Kerület, röviden. 7. Istálló hely. 8. Beszédhibás. 9. Hátsó rész! 10. Mézcseppek! 11. Francia zeneszerző (Édouard). 12. Építészünk egyik legnagyobbja. 16. No More ...; Ozzy Osbourne lemeze. 19. A kripton és a jód vegyjele. 21. Orosz folyó. 22. Hunyady Sándor műve. 24. Előre ismert. 26. Középen kiér! 28. Taszít, csúsztat. 30. Kései tévé-műsor gyerekeknek. 32. Becézett Elemér. 34. Befejezett. 36. Pillangós virágú, kis levelű cserje. 39. Hang a libaólból. 41. A nitrogén, a szén és a kén vegyjele. 44. Helység polgára. 46. Indián törzs. 48. Növény és csizma része. 50. Énekesmadár. 52. Jókora. 54. Három kékcsóka! 55. Biztonsági szerkezet. 57. Lábuji, angolul. 59. A ruténium vegyjele. 60. Bejelző!



A Helikon 9. számában közzétett Póker című rejtély megfejtése: ... ki a vesztes, akkor te vagy.



BOTH LÁSZLÓ

Az oldalt gondozta NAGY MÁRIA

TÁMOGATÓINK:

Romániai Írók Szövetsége
Nemzeti Kulturális Alap



BETHLEN GÁBOR
Alap

nka

Nemzeti Kulturális Alap



Kolozsvár Város Tanácsa
Bethlen Gábor Alap
Communitas Alapítvány

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő-helyettes: KARACSONYI ZSOLT
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs:
KIRÁLY LÁSZLÓ
SZÓCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
DEMETER ZSUZSA: kritika
MÓZES ATTILA: próza

PAPP ATTILA ZSOLT: társelművészetek
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számtalékos tisztelet: NAGY MÁRIA, nyomtatja a Miskolci Református Kiadó és Nyomtatás Kft.
A szerkesztőség címe: 400217 Cluj-Napoca, str. Câmpeni 13. Postafiók 245. telefon: (004) 0264 431696, telefon/fax: (004) 0264 431 577, villámposta: kvarti.helikon@gmail.com
A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg – kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220 – 6288 Honlap: www.helikon.ro